

Dnesek

ROČNÍK II.

V PRAZE 26. ČERVNA 1947

CENA Kčs 3.50

Pro svobodu tisku v USA

ADAM HRABĚ

Fašismus na Slovensku?

KAREL TARABA

Němci v Penklubu

VÁCLAV ČERNÝ

Článek o soudcích

JUDr. JOSEF TRNEČKA

Znárodněný automobilový průmysl

JIRÍ HEJDA

Sabotéři a horlivci

Prof. BOHUMIL ČERNÝ

Diskuse o zemědělství

Řekněme si pravdu — První, druhé, třetí — Ještě o cenzuře — Nový typ demokracie?
Strany a idea — Sociální demokracie a Sokol — Veselí je zakázáno? — Škodí boj za
právo? — Východ a Západ o svobodě tisku — K případu majora Šoffra — Listárna
redakce

Píše o tom, co dokonale zná, rozsáhlý román ze života námořníků holandských vlečných člunů, které brázdí všech sedm moří světa. Svým stylem upoutá nejen milovníky dobrodružství, ale i nejvybíravějšího literárního laubníka.

— SVOBODNĚ NOVINY —

o úspěšném holandském románu

JANA DE HARTOGA:
HOLANDSKÁ SLÁVA

Stran 584. Cena: brožované Kčs 120.—, váz. Kčs 150.—

U knihkupců Fr. Borový

Novinky nakladatelství

PRÁCE

VIKTOR KAVERIN:

DVA KAPITÁNI

Klasický dobrodružný román o dětství a dospívání ruského letce A. Grigorjeva. Druhým pásmem děje jsou osudy polární výpravy, ohrožované tajemným zloduchem. V románu ožívá napínavé vypravěčské umění Stevensonovo. — Přel. R. Novotná.

Brož. 130 Kčs, váz. 160 Kčs

WILLIAM SAROYAN:

JMENUJI SE ADAM

V knize příběhů amerického chlapce se jeví všechny umělecké přednosti autora slavného románu »Lidská komedie«. — Přel. J. Schwarz.

Brož. 50 Kčs, váz. 75 Kčs

REX WARNER:

PROČ JSEM BYL ZABIT?

Román anglického romanopisce mladší generace, který byl právem přivítán jako hvězda na anglickém nebi. — Přel. H. Bartošová.

Brož. 60 Kčs, váz. 85 Kčs

U knihkupců.

Nakladatelství Práce, Praha II, Václavské 15

TABÁK PODLE CHUTI DO DAPÍRKŮ

OBSAH DNEŠKA Č. 12: BEDŘICH GOLOMBEK: Dvanáct hodin o retribuci. — Dr. ANTONÍN KLATOVSKÝ: Svoboda a socialismus. — MICHAL MAREŠ: Historie jednoho diktátorka. — JIRÍ HEJDA: Znárodněný automobilový průmysl. — KAREL TARABA: Kouzla kolem cirkusu. — Dr. JAN BĚLEHRÁDEK: Kolínský koncentrační tábor. — Inž. VLADIMÍR EMMER: Diskuse o zemědělství. — Dvě polokoule. — Východ a Západ ve svobodě tisku. — Neofašismus. Čistky a mravnost. — Nedochovilnost - naše nešťastná národní vlastnost. — Theorie a praxe v populační politice. Kapitalismus v malém. — Sdělení. — Místní národní výbor v Oloví. — Listárna redakce.

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Vařenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 28.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

Pro svobodu tisku v USA

Žijeme u nás v demokracii, těšice se všem demokratickým svobodám, z nichž nejdůležitější je svoboda tisku. Ale nežijeme osamělí na rajském ostrově dokonale demokracie. Blažený jinak ostrov dokonale lidové lidovlády nemůže pochopitelně být zcela kliden, musí-li s politováním konstatovat, že v mnohých zemích světa, s nímž je, žel Bohu, naše lidovláda přece jen spojena, není náš názor na podstatu a náležitosti lidové lidovlády dosud plně sdílen, ba že tu mnohdy začíná být lidovláda ohrožena. A to rovnou fašismem, který, zpychnuv svým vítězstvím nad Hitlerem a Mussolinim, začíná znovu zvedat hlavu.

Je proto plně pochopitelné, že bdělá »Tvorba«, věnuje tolik pozornosti na příklad skutečností, jež, jak tento časopis najisto postavil, nasvědčují, že nikde jinde, než právě v USA, je tisková svoboda, prohlášená všemi autoritami demokracie obyčejné za základní a životnou podmínku lidovlády, ohrožena fašismem do té míry, že je úplně ve psi a že už vlastně vůbec neexistuje. Jak totiž ve dvacátém třetím čísle výše citovaného časopisu čteme,

»prohlásil John Swinton, známý americký novinář, na banketu, pořádané na jeho počest u příležitosti jeho odchodu na odpočinek:

V Americe není nezávislý tisk. To víte tak dobře, jako já. Mezi vámi, novináři, sotva by se našel někdo, kdo by se odvážil svobodně vyjádřit své mínění. Kdybyste to udělali, vaše řádky by byly sotva otištěny. Já dostávám týdně 250 dolarů, abych nevyjádřil upřímně vlastní mínění v listě, pro který pracuji. Úkolem našich novinářů je: zabít pravdu, lhát, falsifikovat a plazit se před mocnými. My jsme jenom zbraň a vasalové v rukou bohatých, kteří stojí za kulisami. A jelikož vy to stejně dobře víte, jako já, byla by to lež, kdybych nyní zvedl pohár na zdraví »nezávislého tisku.«

Jak »Tvorba« píše, přinesla tuto zprávu z New Yorku »IP« — patrně tisková agentura. Detail, který stojí za zapamatování: akceptujeme plně, že tiskové poměry v Americe vypadají doslova tak, jak to řekl John Swinton; zapamatujeme si však, že tato, jistě naprosto neřůžová kritika tisku v USA byla jednak přednesena na banketu, pořádané k počtu jejího autora, a dále, že tuto kritiku přinesla tisková agentura, čili, že v USA jsou soukromé tiskové agentury, které si mohou dovolit být neomezeně kritické vůči poměrům vlastní země.

Jsou tam však nejen takové agentury, jsou tam i tiskové listy. Sama »Tvorba« přiznává, že:

»A přece i mezi americkými novináři se najde člověk, který se ani za nynějších okolností nebojí napsat pravdu. Neotisknou mu ji ovšem v těch velkých amerických listech, které zaplavují americká města a o nichž mluvil John Swinton. Otisknout pravdu si mohou dovolit leda malé časopisy, které nepatří do některého z mocných amerických tiskových koncernů.«

A nyní »Tvorba« cituje, co jeden z těchto malých nezávislých časopisů soudí a píše o některých otázkách americké zahraniční politiky, zejména o politice presidenta Trumana vůči Řecku, Turecku, SSSR a Velké Británii, a co píše s opravdu neskrývaným odporem k této politice. A pak »Tvorba« uzavírá:

»Časopis, který článek uveřejnil, nepatří žádné politické straně. Ale zdá se nám, že vyjadřuje mnohem věrněji mínění širokých pracujících vrstev amerických, nežli články koncernových listů pana Hearsta a spol.«

Podle mínění Johna Swintona není tedy v Americe nezávislého tisku. »Tvorba« s tímto jeho názorem plně souhlasí; doplňuje Swintonův výrok jen v tom smyslu, že tam není nezávislých velkých listů, které zaplavují americká města. Tyto listy patří tiskovým koncernům, koncernům pana Hearsta a spol. — jak »Tvorba« znechuceně dodává.

Obraťme svůj hled od manhattanských mrakodrapů k luzné siluetě Hradčan. Je prvá republika. Československý tisk neovládá koncern p. Hearsta, ba, neovládá ho ani koncern p. Jiřího Štříbrného, který se stal tak drahocenným argumentem v každé rozpravě o potřebě tiskové svobody v lidovládě lidové. Takového koncernu totiž není. Ale i v Československu jsou ovšem tiskové koncerny. Není koncernu Hearstova, ale máme tu agrární koncern »Noviny«. Není koncernu Dearstova, ale máme národně-sociální koncern »Melantricha«. Není koncernu Kearstova, ale máme sociálně-demokratický koncern »Ant. Němec, spol. s r. o.« Není koncernu Wearstova, ale máme národně-demokratický koncern »Pražské akciové tiskárny.« Není koncernu Gearstova, ale máme lidovecký koncern »České akciové tiskárny«. I ti komunisté mají svůj koncerníček: není zrovna nejmenší.

A všechny ty koncerny chválí sebe a své a haní druhé, a všechny svorně a obzvláště zase haní ty »malé, nezávislé listy«, do kterých píší a které vydávají nezávislí novináři, odmítající vidět svět a jeho věci jen v tom zorném poli, jež je blahovonně vymezeno koňskými klapkami té či oné koncernické ideologie. A mluvčím, mluvčím z hloubi srdce všech koncernů, stává se pan senátor Josef Vraný, jenž — k jejich veliké radosti — nedává si co Vavřinec Řehoř věru šátek před ústa, má-li říci své mínění o nezávislém tisku vůbec a o nezávislých novinářích zvláště. Tak známé jsou ty fráze — a tak časové. Konečně, kdož ví: snad ještě poslouží jako nejdobovější náplň jednomu z oněch pěkných epigramů, jimiž pan Lacina v »Kulturní politice« dnes vyjadřuje mínění o nezávislém tisku a nezávislých novinářích a potřebě existence těchto činitelů i v dobách nynější naprosté svobody tisku a ducha, mínění, na němž si p. Lacina jistě zakládá jako na něčem, nač přišel sám.

Přes to, že v první republice byly téměř všechny velké denní listy ovládnuty tiskovými koncerny politických stran, existovali v ní novináři nezávislí, a ti vydávali listy, rovněž na politických stranách nezávislé. Byly to ovšem podniky výdělečné, nikoliv dobročinné, jako jsou patrně denní listy koncernů dnešních: dávaly skromnou nezávislou a svobodnou existenci svému vydavateli, a snad i někdy, malému kruhu jeho nejbližších spolupracovníků. Udržel-li se takový list po několik let, byla v tom značka jakosti: nebylo subvencí a inserce se nehrnula do listů, které se inserentům nemohly revanžovat vlivnou protekcí politickou. Vydávat takový list, to znamenalo stále úsilí, stálou práci a ustavičný boj; dělalo se to však s radostí, protože přikrou stezku nezávislého novináře volil jen ten, kdo byl přesvědčen, že všechna pravda, všechno právo a spravedlnost neleží jedině na širokých, pohodlných silnicích a že ten, kdo jde po svých nohách, uvidí a pozná víc, než ten, kdo se vozí v cizím automobilu.

Takové listy a takoví novináři, to byla ovšem neřest, jak tvrdíval už pan senátor Vraný. Takové listy a takoví novináři jsou neřest, a v zájmu skutečné tiskové svobody lidovo lidovládné nelze ovšem dovolit, aby takové listy a takoví novináři existovali v demokracii lidové. Zájemem skutečné tiskové svobody je, aby všechny tiskové koncerny bývalé byly ještě více zkoncentrovány. V zájmu skutečné a plně lidové lidovládné svobody tisku

je, aby se oněm koncernům dostalo onoho vydavatelského tiskového monopolu, po němž marně, byť toužebně vzdychal nebožtik senátor Vraný. Agrární sani v »Novině« vylomíme jedovaté kly prostě tím, že na rotačkách Dr Kahánkem vybraných budeme tisknout »Rudé právo«, a kdyby měl pak ještě někdo odvahu pochybovat, že by opatření tak prostinké mohlo vskutku co nejpodstatněji přispět ke zrodu skutečné svobody tiskové, nezbuďte mrzkému pochybovači, než zahanbeně zmlknout: zdaž není koncern někdejší »Noviny« dnes koncernem »Svobody«?

To se stalo s »Novinou«, a totéž, či něco velmi podobného se stalo s ostatními tiskovými koncerny prvé Československé republiky. Již tehdy měly fakticky tiskový monopol. Dnes ho mají správně, a slyšíme téměř denně, že je v zájmu lidové demokracie a svobody, té opravdové tiskové svobody, aby se jim ho dostalo i právně.

Na ostrově naší lidovlády nepořádají se bankety pro Johnny Swintony, kteří na nich při oslavném přípitku prohlašují, že dostávají peníze — i když ovšem ne zrovna 250 dolarů týdně — za to, aby nevyjádřili upřímně vlastní mínění v listě, pro který pracují. Přemnoho Johnů Swintonů československých by ostatně přišlo do trapných rozpaků, kdyby na nich jednou pro změnu někdo opravdu chtěl, aby své mínění upřímně vyjádřili. Těžko totiž vyjadřovat něco, čeho není. Ovšem — i tak možno být novinářem. Úkolem novinářů ovšem pak také není lhát, falsifikovat a plazit se před mocnými. Čtenáři našich denních listů nikdy nepojali ani nejmenší pochybnosti na příklad o tom, že všechny naše denní listy, zvláště pak ony, jež vydává tiskový koncern, nesoucí vznešené jméno Svobody, referovaly o politických procesech před národními soudy vždy jen zcela pravdivě, bez falšování, lhaní a překrucování, že všichni naši novináři chovají se vůči svým mocně koncentrovaným koncernům a jejich neméně mocným pánům vždy jen s hrdým, byť i mužně zdrženlivým sebevědomím své cti a hodnoty pamětlivého svobodného člověka — i že v tom smyslu do oněch koncernových listů piší. Naši novináři mohou svobodně psát, že Franco je diktátor, že v USA se vzrývá fašismus, protože tam není pravé tiskové svobody. Ježto pak prvá republika byla, jak známo, agrárně-fašistická, a za jejího režimu existovala nezávislí novináři, je ovšem naprosto jasno, že my ani nezávislých listů, ani nezávislých novinářů potřebovat nemůžeme, protože právě oni svou chorobnou zálibou ve vlčích svobodách a v kritice za každou cenu jsou největším nebezpečím každé lidovlády vpravdě lidové — jak už to psával pan senátor Řehoř-Vraný, a jak to nyní piší pan šéfredaktor Bareš-Breitenfeld. A potřebujeme jich tím méně, že na místě »Noviny« hrdě se tyčí »Svoboda«, že zelený ďábel byl z Florence vystěhován, a zaposloucháte-li se chvíli, uslyšíte v redakčních místnostech »Rudého práva« zcela zřetelně měkký van křídél andělských.

A jelikož tedy není oč bojovat u nás, je zcela pochopitelné a správné, volá-li nás bdělá »Tvorba« v boj za svobodu tisku v USA, jakož i v boj za nezadatelná práva amerických nezávislých novinářů, vydávat na politických stranách nezávislé listy, které jediné mohou psát pravdu.

Adam H r a b ě

poznámky

První, druhé, třetí

Zařizuje-li se mladá domácnost, uvažuje, co si pořídí nejdříve, co si pořídí později a co si opatří, až budou mít to, co je nejnnutnější. To platí i o celé společnosti, která se chce rozumně zařizovat, která od nejnnutnějšího chce jít k tomu, co je potřebné, hezké, prospěšné, ale co přece jen nějaký čas může počkat. A to platí zejména o době po velké světové válce, kdy všude v Evropě jsou trosky.

Co je to první, nejdůležitější, nejzákladnější pro národ? Náznaky se budou rozcházet. Ale snad většina lidí se shodne v tom, že základem národa je jeho zdraví a vzdělanost. Zdraví, to je dostatek péče o lidské zdraví; to je zdravé bydlení; to je dostatek jídla. A druhý základní předpoklad: vzdělanost. Společnost, v níž největší většina lidí byla poddanými, neměla zájem na vzdělání lidu. Společnost, která chce naplnit plným životem slova, že lid je zdrojem veškeré moci, musí starost a péči o vzdělání lidu dát v čelo svého úsilí.

Pohovořte s těmi, kteří pečují o naše zdraví! S těmi, kteří se starají o ty, kteří tu ještě včera nebyli: vyslechnete jejich stížnosti, že není postýlek pro novorozeňata, že není ošetřovatelek, že není mnohé, co musí být, aby tento začínající se život žil dále a zdravě. A pohovořte s lékaři z nemocnic! Nedostatek lůžek, nedostatečné zařízení. Mnozí z těchto lékařů by měli stát v první řadě, když se uznává a vyznamenává práce, dřina; jsou mezi nimi lidé, kteří léčí a operují do fyzické únavy. A hovořte s nimi o tom, jak jsou placeni!

A vzdělání? Hovořte s učitelem, který má školu rád! Hovořte s ním; lpi na Komenském a lpi na svých dětech. A je smutný. Daleko ještě není škola taková, jakou by měla být. V zimě nevyučovali, protože nebylo uhlí, třebaže uhlí škola ve sklepě měla. A teď každou chvíli se škola mění v nocehárnu účastníků sjezdů a slavností. Potřeboval by víc tříd. A člověk si vzpomíná, kolik škol je starých, snad sto let starých. A hovořte s učitelem o tom, jak je placen. Jak je placen? Potkává mnoho svých žáků. Nežli na studii. Jsou ještě mladí. A přece mají daleko více, než má jejich učitel po třiceti letech služby. — A tak bychom mohli jít od obecné školy až na universitu, techniku a jiné vysoké školy. Chceme, aby učitel na vesnici měl co možno nejméně žáků, aby se jim mohl věnovat. Ale jak je tomu na vysokých školách? Kolik posluchačů připadá na jednoho profesora? A byl by to hotový přívál bolesti a stížnosti, kdybychom šli od jedné fakulty ke druhé, kde se připravují příští právníci a inženýři, lékaři a chemikové, učitelé a profesori.

Naríkat, že se nic nedělá? Nic takového. Udělalo se hodně za první republiky a je jistě mnoho dobrého úmyslu i dnes. Jen prostě přání, aby ti, kteří rozhodují o tom, do čeho se máme pustit, si dobře uvědomili, že musí začít u toho nejdůležitějšího, u zdraví a u vzdělání. Ke zdraví patří nejen dobrá lékařská péče, ale také zdravé bydlení. Bydliště velmi špatně v Praze i na venkově. Je hodně mladých lidí, kteří si chtějí založit svoji domácnost: uvažují co si v ní pořídí nejdříve, co si pořídí později a co si opatří, až budou mít to, co je nejnnutnější. Marně však hledají být. To je velká starost, a k tomu bude potřeba hodně, hodně miliard. A tyto miliardy na věci nejnnutnější, na zdraví, školy, opatrovný, university, na bytové jednotky budou, bude-li se šetřit tam, kde se bude hodně přemýšlet o tom, co se pořídí nejdříve, co se pořídí později atd. Viz shora. — To vše a jiné bude starostí parlamentního úsporného a kontrolního výboru; ale zápas tohoto ne právě početného sboru o rozpočet, který ve výdajích má přes 76 miliard Kčs, by byl marný, kdyby slovo šetřit nepřešlo do krve celého národa. Byl by to marný zápas, kdyby každý chtěl šetřit u toho druhého, ale nechtěl začít sám u sebe: Tak to totiž bývá: každý říká, že by se mělo šetřit, ale když by se ukázalo na ten či onen úřad, na tu či onu položku, tak že by se mělo začít se šetřením, ozve se tam velký nářek a hlas, že právě tam, v tom úřadě nebo v té položce je to nejdůležitější, bez čeho se neobejdeme. Rozumně šetřit je velká ctnost, ale také obtíž. A bylo by dobře starat se, aby šetření bylo považováno za ctnost občanskou a státní.

V. G.

Ještě o cenzuře

Bylo by naivní vyhýbat se debatě o cenzuře u nás, vtírá-li se její problém stále. Jen nezkušený neprohlédne, že dnešní systém udělování publikačního povolení k tisku knih, ono umělé oddalování a odůvodňování zamítavého postoje k rukopisům nedostatkem papíru (jehož vyrábíme průměrně 20 procent nad stanovený měsíční plán a vyvážíme za hranice), stěhováním publikačního odboru ze Škrétovy ulice do Stálinovy třídy, výmluvy na přednostní vydávání klasiků a mrtvých autorů, překladů před původními pracemi mladých autorů, je záměrné umlčování pro nevyhovující tendenci, srovnatelné jen s poměry protektorátními. Čili jde o cenzuru. Ani výmluva na přesycenost knižního trhu nemá opodstatnění, neboť venkovský člověk nemá, po čem novém, jemu vyhovujícím by sáhl. Bylo by odvážně nazývat demokracií, může-li o duchovních potřebách nejrozmanitějších vrstev

národa, rukopisech, čerpajících z nejrůznějších prostředí, oborů a celé té mozaice zájmů a problémů, již nazýváme životem, rozhodovat svrchovaně jediný úředník, pronášet směle odsudky, že jde o křiv, kritisovat, ač — pokud je znám jako bývalý vojenský gářišta — není k podobné kritice mravně oprávněn. I pojem braku je relativní a široce aplikovatelný pro tiskový odbor min. informací. Co není tendenci, je brak. Není každá tendence protidemokratické mravní násilí, nestojí-li za ní celek? Jen tehdy je ideologie, tendence mravnou, je-li výrazem celku, nikoli jedné strany.

Je zde jedna velmi a snadno průhledná příčina a důvod: strach. Strach z různosti pojetí, výkladu, strach z pobočných cest, strach z nekontrolovatelnosti tendence. Tento strach přikazuje mít v hrsti všechny otěže. Proto ten tuhý pražský kulturní centralismus a záměrné zanedbávání decentralizačních snah. Je totiž smutnou zkušeností nás kulturních regionálních pracovníků a literátů, že jakákoli literární činnost, jež by nemohla být pražským publikačním odborem kontrolována, není raději vůbec povolována, a proto ta poušť v regionálních vydavatelstvech. Není regionálních edic, není regionálních nestranických týdeníků, měsíčníků, není regionální literatury, protože není kam psát. Patrně se vychází z toho názoru, že pražští literární Olympané, vedení v evidenci, stačí zásobit svou produkcí i tu nejzapadlejší ves. Nezáleží patrně na tom, že každý kraj má své speciální problémy, které pražský literární Olympané nemůže znát a proto literárně podat, prosytit speciální vůni kraje, dialektem, zvykoslovím a pod. Krajská literatura je dokonale ubitá pražským centralismem a obavami o tendenci. Jedno je ovšem jisto: že na nepopulárnost censorského úřadu doplatila především strana pana ministra hromadným útlakem zejména nás mladých literátů, probíjejících se na světlo dne, což je lehce pochopitelné a mravně logické. Demokracie je v nás — generaci po první světové válce — vžita víc než se obecně myslelo a počítalo — demokracie, vědomé mravní odpovědnosti, plynoucí ze svobody.

Regionální spisovatel,
bohužel bývalý československý komunista.

Nový typ demokracie?

V úterý 20. května konala se valná hromada KOOPE-RATIVY, nákupní jednoty hospodářských družstev v Praze. Jde o družstevní organizaci, jež je, jak známo, obchodním ústředím hospodářských družstev z Čech.

Valná hromada měla klidný průběh jen do voleb. Ty vyzněly bojovně. Po prvé v dějinách zemědělského družstevnictví byly volby prováděny listky a zároveň byla v nich uplatňována zásada podílové účasti členů. Tě nebylo nikdy použito ani v Kooperativě. Je příznačné, že této zásady použili ti, kdo proklamují zásadu, že v duchu naší lidové demokracie musí být provedeno i co nejdříve a opravdově zlidovění družstevnictví, zejména zemědělského, které je prý třeba zbavit starých kapitalistických method a zvyklostí.

Ze zpráv, které dosud prošly tiskem, mohli by mít nezúčastněný dojem, že hladinu jednání valné hromady Kooperativy vzbouřil návrh na volbu dr. Lad. Feierabenda členem představenstva za vystupujícího poslance V. Mikuláše. To by byl názor mylný. Vzušení vyvolalo zjištění, že volby hodlají ovlivnit národní správci těch některých organizací zemědělského družstevnictví, které nejsou od roku 1945 vedeny ani zemědělskými družstevníky, ani jejich členy a zaměstnanci (což je v rozporu s dekretem presidenta republiky) a že tyto nevolení, ale nejmenování vedoucí družstevních organizací uplatněním podílové účasti při vynuceném hlasování listky přehlasují celé shromáždění asi o 20.000 hlasů, kdežto zástupci všech členských organizací, kde už veskrze byly provedeny demokratické volby, disponovali v zastoupení asi 500 různých družstevních organizací jen sotva 1100 hlasy, podepřenými důvěrou více než 250.000 členů.

Téměř 3 hodiny trvalo jednání o tom, může-li valná hromada sama navrhnout kandidáty na místo odstupujícího členů, anebo je-li toto právo, jak ústy předsedy posl. J. Nepomuckého hájila většina dosavadního představenstva, vyhrazeno představenstvu. Členstvo tvrdilo, že toto právo samozřejmě patří jemu a když o tom nechtěl dáti předsedající hlasovati, bylo podáno několik návrhů na odhlasování nedůvěry předsedovi a na převzetí dalšího řízení valné hromady místopředsedou. Vlna odporu proti způsobu vedení valné hromady vzrostla, když nebylo dáno hlasovati o návrhu družstevníka Zemana z Vysocka n. Jiz. (nyní člena rady ZNV), aby byl poslán pozdravný telegram presidentu dr. Edv.

Benešovi. Nakonec přece jen si členstvo vynutilo, že byl zvolen pětičlenný volební výbor k vypracování oficiální kandidátky.

Členstvem hospodářských družstev demokraticky zvolení zástupci těchto organizací nejtěžší nesli, že odstupující představenstvo, třebaže vědělo od 10. dubna, tedy 6 neděl, že vystupuje poslanec V. Mikuláš, trvalo neústupně na tom, že představenstva na jmenování politickými stranami. Na nové volbě vystupujících členů představenstva trvali i přes několikrát prohlášení, že vystupující poslanec V. Mikuláš nové volby nepřijme, protože je zatížen jinými funkcemi.

Vlastní volební akt vyzněl pak tak, že bylo odevzdáno 108 listků se 381 hlasy pro kandidátku se jménem dr. L. Feierabenda, kdežto 25 listků některých ústředních organizací, zastupovaných národními správci, vydalo 372 hlasů. Národním správcům Peněz. ústředí zeměděl. družstev pro Čechy (s 20.000 hlasů) (kromě zást. nár. soc., jež prohlásil, že hlasovati nehodlá), odepřel volební výbor legitimaci, ježto hlasy nebyly podle stanov Kooperativy soustředěny v rukou jen 1 člena, a to dokonce člena organizace, za kterou měli hlasovati.

Avšak tím hra kolem Kooperativy neskončila. Zdá se, že zahájila jen nový nástup. Podle platného družstevního zákona má představenstvo do 8 dnů po vykonané valné hromadě oznámit její výsledek příslušnému rejstříkovému soudu a požádat jej, aby zapsal nově zvolené zástupce. Představenstvo Kooperativy sešlo se však ke své schůzi až za tři neděle, dokonce ve starém složení, tedy ve složení, které bylo valnou hromadou zbaveno odpovědnosti a tedy i práva za Kooperativu jednati, a nejen že rozhodovalo o statistických částkách, ale o výsledku valné hromady, tedy vrcholného orgánů, který byl podroben kritice a revisi. Toto představenstvo proti duchu stanov, proti platnému družstevnímu zákonu, usneslo se hlasy svých členů za KSČ, ČSL a 2 čs. s. d. proti 3 hlasům čs. n. s. a 2 čs. soc. d., že proti volbě vykonané listky valnou hromadou bude podán protest a krajský obchodní soud v Praze že bude požádán, aby za člena zvoleného dr. L. Feierabenda nezapisoval do společenstevního rejstříku.

Nejde o to, že valná hromada Kooperativy dostává se nyní na pořad jednání soudu, jde o to, jak si mnozí veřejní pracovníci představují nové pojetí demokracie. Ta jednou platí tak, po druhé jinak. Jednou mám jeden hlas v každém případě, po druhé mám právo na tisíce hlasů, byl-li bych jinak přehlasován. Jednou i na půdě parlamentní se dožadují urychlené demokratisace družstev, těch, která jsou od svého zrodu demokraticky vedena, aby vzápětí na to v praktickém družstevním životě hájili nezbytnost zachování nedemokratických jmenovaných národních správ v družstevních organizacích a centrálech, kde by jinak — po provedené volbě podle mnou navrhaných demokratických zásad — ztratili jakýkoliv vliv.

A tak se zdá, že v srdcích a mozcích některých lidí je pojem »demokracie« příliš roztazitý.

Horák

Strany a idea

Tak jako jsou mezi příslušníky strany sociálně demokratické vyznavači internacionaly a skupina dobrých sociálních demokratů, kteří v internacionále nevidí stěžejní programový bod strany, jako mezi národními socialisty je levice, pravice a střed, jako v lidové straně jsou lidé nábožensky hluboce založení a na druhé straně členové, kteří nemají k náboženství žádný hlubší vztah, tak také ve straně komunistické jsou při nejmenším dvě skupiny. Skupina, která bezvýhradně spojuje myšlenku úce s dialektickým materialismem, a skupina druhá, ve které jsou přívrženci komunistické myšlenky na základě mravně ideovém, možno říci na základě myšlenky křesťanské.

Tak jako jsou jiné předpoklady pro nacionalismus v Německu, jiné v Anglii a jiné na př. ve Švédsku, tak také předpoklady pro komunismus a jeho uskutečnění jsou jiné v Rusku, jiné v Americe a jiné u nás. Proto není tak důležité, kolik příslušníků strana komunistická má početně v té které zemi, nýbrž je důležité, kolik přátel a jak kladný poměr k ní má zbývající část občanstva. Jak je to důležité, je nejlépe zřejmo z toho, že v SSSR jest poměrně malé procento organizováno v komunistické straně, a přece celý národ má k ruskému hospodářskému programu poměr více než kladný.

Je proto nezbytně nutno, aby počiny strany, která je a chce být u nás stranou vedoucí, byly takové, aby i když

straně nezískají nových příslušníků, získaly jí nové přátele nebo alespoň kladný poměr ostatních občanů. Z toho důvodu měla by strana komunistická u nás provozovat komunistický program na podkladě ryze československém, odpovídající našim čs. poměrům.

Především musí však všichni reprezentanti a vlivní činitelé komunistické strany žít a spravovat se také sami i ve svém blízkém okolí zásadami, které sami hlásají a propagují. Je těžko a natrvalo neudržitelné, aby někdo na př. odsuzoval chování dřívější buržoasie a na druhé straně sám žil buržoasticky. Je nemyslitelné, aby někdo hovořil o rozmarilosti tříd kapitalistických a sám žil rozmařile. Je nemožné, aby někdo bojoval proti koruptivitě a okrádání celku a sám byl koruptivkem a kradl nebo koruptivci neb kradení a okrádání v určitých případech trpěl a kryl.

Vím, že čs. poměry pro sovětské Rusko jsou málo zajímavé a důležité, ale myslím, že by bylo přece snad dobře, kdyby někdy naši ruští přátelé směrodatným způsobem kritisovali některá jednání našich komunistů, kteří tím diskreditují jak ruský komunismus, tak i celou komunistickou myšlenku, poněvadž dávají vyrůst nepřítelům této myšlenky a komunismu vůbec.

Neříkám to nakonec jen do řad příslušníků komunistické strana komunistická nebo kterákoli jiná strana u nás bude strana komunistická neb kterákoli jiná strana u nás bude mít, nýbrž i pro ni je důležité, aby národ ve svém celku byl veden mravní ideou, která jej bude nutit, aby se v životě nenechával unášeti pouze lidským vrozeným egoismem, ale aby se učil žít způsobem správným a celku prospěšným, poněvadž jedině takový způsob přinese mu potřebné uspokojení a nakonec také i osobní hmotný prospěch.

Karel Svoboda

Sociální demokrati a Sokol

Rozhodnutí komunistické strany, že neobnoví svou stranickou tělovýchovnou organizaci, znamenalo velké zjednodušení naší tělovýchovy. Národní socialisté nikdy nezaložili svou tělovýchovnou organizaci. Nyní se dvě největší naše politické strany se svým členstvem zapojily do Sokola. Sociální demokrati však udržují své Dělnické tělocvičné jednoty, ale zdá se, že v nich nevidí dost účinný nástroj své politiky, proto toto hnutí se udržuje spíš setrvačností než z nutnosti.

Dobře si vzpomínáme na dobu, kdy vznikla DTJ. Od těch dob nás dělí dvě světové války a úžasná proměna naší národní domácnosti. Důvody, které vedly k založení DTJ, překonala doba a vývoj. Sociální demokracie osvědčila takovou míru vlastenectví, že nepotřebuje, aby jí někdo o něm vydával vysvědčení. Do Sokola vstoupila tak značná část národa, že již dávno přestal být výlučnou záležitostí tak zvaného měšťáctví. Rok před XI. sletem by bylo jen potvrzením skutečného stavu, kdyby sociální demokrati rozpustili své DTJ a vyzvali své členy, aby vstoupili do Sokola.

Je jisté známé, že nebylo málo významných sociálních demokratů, kteří i za první republiky byli členy Sokola. A nyní je opět známo, že mnozí přátelé sociální demokracie nevstupují do této strany jen proto, aby se nedostali do situace, kdy je třeba se rozhodnout buď pro Sokol nebo pro DTJ. Sociální demokracie by vůbec nic neztratila, kdyby svůj tělovýchovný spolek rozpustila, ale jistě by získala, kdyby se tak stalo. Není nutné již o tom jen uvažovat, spíš čím je očekáván. Ať sociální demokrati promínou: pisatel této zprávy začal svůj politický život jako jejich straník, ale odešel od nich jen proto, že tenkrát dal přednost Sokolu před členstvím ve straně, kde jej stále a stále přemlouvali, aby vstoupil do DTJ. Proto si dovolil napsat tyto řádky.

jpš.

Veselí je zakázáno?

Soutěž na filmovou veselohru nedopadla dobře; první a druhá cena nebyla udělena. A tak i výsledek této soutěže možno připojit k těm, které říkají, že soutěžím se u nás nějak nedaří. — A přece bychom dobré a veselé filmy potřebovali jako soli. České příslovní říká, že veselá mysl je půl zdraví; což je totéž, jako jiný výrok, že nejkřesťanštější je rozesmát člověka.

Od let naříkáme, že veselí, vtipu, satíře se u nás nedaří. Je to tím, že vážnost, důstojná vážnost je považována za občanskou povinnost; je to neslépe vidět na našich schůzích; jsou ponuré, a účastníci připomínají odsouzenec. A není

divu: není jen tak snadné trpělivě si odsedět projev, na kterém mluví deset řečníků, ač by mohli mluvit jenom jeden.

Vtip, satira míří na to, co na lidech a věcech je směšného, nepřírozeného, malého; tu je jeden z důvodů, proč vtipu a satíře se u nás nedaří. Ne proto, že by neměly kam mířit; je toho víc než dost. Ale títo lidé, proti nimž by vtip a satira zamířily svůj šíp, cítí, že by byla ohrožena jejich důstojnost. A k tomu přistupuje politické a jiné stranictví. Je to hotová netykavka. A tak lidé, kteří by měli ostré pero, zjišťují, že je mnoho věcí u nás, na které se nesmí zamířit, protože by v tom byla spatřována »politika« či co jiného. Zbývá tedy jen pomalu návrat k zlým tchyním a zapomnětlivým profesorům; byly doby, kdy byly dovoleny i vtipy na národní správce a zlatokopy, ale ty přešly. Směšnost, nepřírozenost, malost, na kterou by zamířily vtip nebo satira, jsou politické organizovány. A jakmile by byly potrefeny, volají: naše strana je uražena! A protože lidé se nechtějí dostat do křížku s tak velkými silami, jako jsou politické strany, nechávají toto poličko úhorem. Chce-li mít český tisk dobré vtipy, karikatury, musí je stříhat z cizích listů, což vyvolává otázku: nejsou u nás lidé, kteří by to dovedli? Snad jsou. Ale jsou u nás lidé, kteří nemají rádi, když na ně dopadne ostré světlo vtipu, neboť cítí, že je příliš obnažuje. Dobrý vtip řekne více než celá dlouhá řeč. Dobrá karikatura ukáže na některou z bolestí lépe než úvodník. Dobrý vtip a satira jsou lučavkou, která odděluje cenný kov od kovu neuštěchtilého. V tom je jejich cena. A v tom je také důvod, proč nejsou vždy oblíbeny. Čím menší jsou títo lidé, tím více budou pohoršeni, když na ně dopadne ostrý reflektor karikatury: za chvíli se nebožák vtipný muž dozví, koho urazil, kdo jej pozřene k odpovědnosti. Na středověkých dvorech byli šaškové. U nás máme z minulosti vlídný obraz bratra Palečka. Títo šaškové měli podivné právo: mluvit pravdu. Musili jí dát podobu vtipu. Musili na sebe vzít pestrý šat šaška, aby mohli mluvit pravdu.

Světovými dějinami jde velký, strhující proud, jehož sílu a směr dovede jen málokdo vytušit a odhadnout. Ale každý velký proud má svoje »my jabka plaveme«; každý velký proud strhuje i malé drobné a špinavé smeti. A síla dobrého vtipu, dobré karikatury, satíry je v tom, že dovede ostře rozlišit mezi silou velkého proudu a smetím, které proud strhuje. A prospěšnost této práce je tím větší, že to dělá tak, že na tváři lidí vyvolává úsměv. Nebouří na schůzích; nebouří siláckými výrazy v úlácních. Přesvědčuje, že to a to je směšné, že to a to by nemělo být. V tom je její cena i obtíž.

V. G.

politika

Karel T a r a b a

Fašismus na Slovensku?

»Jestliže chceme, aby naše děti žily šťastně a spokojeně, vykořeňme to fašistické býli, které se zahnízdilo v některých stranách Národní fronty! Bez rozdílnosti politické příslušnosti! Vymeťme je koštětem železným!« Rudé právo 22. 6. 1947.

Pan předseda vlády je o věci podrobně informován. Nedávno zasedala Národní fronta Čechů i Slováků v pohnuté schůzi. Usnesla se potírat všemi zákonnými prostředky do všech důsledků fašistické elementy, které zůstávají jako neblahé dědictví luďáctví. Budíž jí za to upřímně poděkováno. A budíž velmi pozorně sledováno, jak upřímně a důsledně ta která složka Národní fronty v praxi fašismus potírá.

S velkou lítostí je třeba poznamenat, že se až dosud nikomu nepodařilo přimět Národní frontu stran českých i slovenských k tomu, aby se vůbec dohodla o tom, co fašismus je. Již více než rok nelze přimět politiky, i ty mnohomluvnosti až proslulé, aby o tom řekli slovo zásadní — a závazné. Tato zvláštní zdrženlivost nutí nás k tomu, abychom znovu a znovu, přesněji a přesněji vymezovali pojetí své, abychom je týden co týden osvět-

lovali a dokládali dokumenty, hned z toho, hned z onoho oboru veřejného života, kde se po našem soudu zbytky fašismu ještě vyskytují.

Je antisemitismus součástí fašismu?

Prubířským kamenem spravedlnosti každého režimu je často jeho poměr k židům. Toť stará zkušenost, prastará. Není ovšem zcela přesná. Byly režimy, které se chovaly řádně k židovským občanům a při tom nakládaly velmi krutě s jinými složkami obyvatelstva. Ani mezi pojmy fašismus a antisemitismus nelze položit rovnítko. Fašismus je pojem širší. Byly fašismy bez antisemitismu, téměř vždy však jen po určitém dbbu. I hnutí Mussoliniho, jež si první ze všech slovo fašismus napsalo na své černé prapory, nebylo, ve svých počátcích, alespoň, oficiálně antisemitské. Avšak nutně k antisemitismu dospělo; v podstatě fašismus je přesvědčení, že část lidstva je méně hodnotná než část jiná. Z tohoto přesvědčení plyne ve vnitřní politice praktický důsledek: nerovnost občanů před zákonem.

Občané prvního a druhého řádu, to, zdá se, je jádro věci. Tam, kde jsou alespoň dvě třídy občanů, není demokracie. Není lidovláda, kde je část lidí z lidu vylučována. Jsou-li někde židé občany druhého řádu, jde o fašistické opatření. Je to tak? Máme pravdu?

Luďáctví

Luďáctví je svěbytná forma fašismu na Slovensku. Sněm luďáckého státu byl jediným zákonodárným sborem na světě, který odhlasoval protižidovské zákony. Ani sám Reichstag nešel tak daleko jako luďácký sněm. V českých zemích nebylo za protektorátu zákonodárného sboru; bylo, na počátku, národní souručenství, byla, až do konce, protektorátní vláda, byl tak zvaný státní prezident. Ani jeden z těchto činitelů nevyhlásil protižidovské zákony; každý z nich se tomu bránil. Nakonec je vydal K. H. Frank sám formou protektorova dekretu.

Neslavný luďácký sněm je mrtev. Jeho zákony jsou po právu zrušeny. Zrušeny de jure. De facto z nich část platí dosud. Neprimo, ovšem. Neoficiálně. Avšak se vši tvrdostí v důsledcích.

O tom jsou stovky dokladů. Některé z nich uveřejníme. Co horšího však, Slovenská národní rada vydala tři nařízení, která jsou v praktických důsledcích protižidovským zákonodárstvím. I o tom jsou stovky dokladů. I z nich ukázky uveřejníme. Budeme šťastni, prokáže-li nám někdo, že tyto doklady o křivdách, které nám dali přátelé ze Slovenska, jsou nesprávné nebo nepřesné. Budeme šťastni, prokáže-li nám někdo, že křivdy, o nichž budeme psát, se nestaly. Budeme šťastni, bude-li nám prokázáno, že křivdy, k nimž skutečně došlo, již byly napraveny.

Pokud se nám těchto důkazů nedostane, budeme předpokládat, že doklady, které nám poskytli slušní lidé, jsou doklady správnými. Některé nám bylo možno ověřit svědectvím. Pokud nám nebude dokázán opak, budeme soudit, že svědkové nebyli svědky křivými.

Pokud nám nebude dokázán opak, budeme tvrdit, že luďáctví — a tedy fašismus — na dnešním Slovensku je.

Mravní legitimace žalobců

Jak známo, shromáždili slovenští komunisté obsáhlé fascikly materiálu o fašistech v demokratických straně. Jsme rádi, že Národní fronta Čechů i Slováků bude tento materiál prověřovat. Slovenští komunisté snesli závažná obvinění. Jsou to žalobci velmi pilní a důkladní. Jejich materiálu trochu ubírá přesvědčivosti skutečnost, že ho použili již před rokem ve volebním boji proti svým politickým soupeřům. Tím není řečeno, že jde o materiál nevěrohodný. Slušný člověk by toho ani vteřinu tvrdit nemohl. Vždyť i volební materiál bývá často pravdivý. Čeští katolíci tvrdí, že v něm se nepravěm zaměňují pojmy: luďáctví a katolicismus. Je třeba uvítat

rozhodnutí, že Národní fronta bude tento materiál prověřovat. Uvítat již proto, že se, věrme, alespoň trochu vyjasní pojmy.

Zas ty pojmy, mlhavé, nepřesné, dvojsmyslné. Nešťastný to zjev v našem veřejném životě: jednou štít, za nímž se skrývá pravda, po druhé klacek, jímž se mlátí po hlavě odpůrce. Boj o přesnost pojmů nepřinese ještě čistotu do našeho veřejného života, to ne — avšak bez jasných pojmů není čistoty ve veřejném životě.

Národní fronta politických stran — to není soudce, jehož závěry, by měly platnost konečnou. Ty vynese historie. Národní fronta — toť sdružení stran, jež se na některých věcech byly s to shodnout. V tom je její velký klad — větší než všechny její zápory. Je štěstí pro republiku, že se dosud dovedla dohodnout o většině věcí podstatných. Není soudcem nestranným — avšak zájmy jejich složek jsou tak protichůdné, že soud, který vynese o luďáctví na Slovensku, může mít platnost velmi závažnou. Váže si tohoto politického soudu, dospěje-li k němu po důkladném studiu materiálu.

Snažme se o to, aby její materiál byl, pokud možno, úplný ve všech věcech podstatných. Pokládáme doklady, které leží před námi, za takový podstatný materiál. Proto ho předkládáme. Předkládáme veřejně, protože všechno dosavadní úsilí o nápravu, konané po dva roky všemi možnými způsoby, vždy však s vyloučením veřejnosti, nevedlo k cíli.

A řekněmež hned na tomto místě: jsou-li doklady, jež máme, přesné, pak je skutečně pravda, že řada činitelů demokratické strany zasluží označení fašista. Zároveň však z nich vyplývá, že komunistická strana Slovenska nemá mravní legitimaci k tomu, aby prováděla očistu v řadách svých odpůrců. Tuto mravní legitimaci získá teprve tehdy, když do všech důsledků vyloučí fašistické elementy ve vlastní straně.

Malý, pramalý počet židů ze Slovenska přežil utrpení koncentračních táborů. Návrat na Slovensko nebyl v přechetných případech vysvobozením z kalvarie. Nenašli jsme na Slovensku židovské rodiny, která by si nestěžovala na persekuci. Snad takové rodiny jsou. S žádnou jsme se nesetkali. Stížností je tolik, že je opravdu již třeba, aby byly vyšetřeny.

Jde o stížnosti několika druhů. Probereme nejdříve tu nejčastější; není nejmýznanější ze všech — jde o majetky. Jsou jiná příkoří, bolestnější, avšak méně snadno prokazatelná. Pocit křivdy je subjektivní — ztráta majetku objektivní. Omezení se dnes rá majetek zemědělský; je srovnatelnou veličinou, alespoň ve výměře.

Ústřední svaz židovských náboženských obcí na Slovensku zjistil, že téměř devět desetin zemědělského majetku osob židovského původu na Slovensku bylo po osvobození znovůu konfiskováno. Zdůvodnění: jde o Němce, Maďary nebo zrádce.

Je známo, že četní židé na Slovensku byli Maďary; je známo, že četní židé na Slovensku — avšak již ne tak četní — byli Němci; je možné, že někteří byli zrádci. Nikdo však dosud nedokázal s trochou přesvědčivosti, že Němci, Maďari a zrádci tvořili alespoň zhruba devět desetin židovského obyvatelstva. Uveďme alespoň několik typických případů toho, že byli postiženi i nevinní:

1. Illegální pracovník — zahraniční voják

Na okupovaném území Slovenska prováděli Maďari pozemkovou reformu svým způsobem. Četné majetky přidělovali osobám, které se zasloužily o režim. Šlo téměř výlučně o majetky občanů židovského původu. Nakládalo se s nimi podle zvláštního maďarského zákona.

Majetek pana A. R. v Gortvě, okres Feledince, byl přidělen dr. Kolomanu Magayrasimu, ministerskému radovi szalásiovské vlády. A. R. zahynul v koncentračním

táboře. Jeho dědicové: 1. zahraniční voják, četař P. S., známý ilegální pracovník až do roku 1941, kdy odešel do armády; proti němu již byl vynesena maďarský rozsudek smrti; 2. jeho bratr, A. S., 3. sirotek, devatenáctiletá M. R., studentka v Praze. Tito tři dědicové uplatňují dědické nároky; zahájili restituční řízení. Předsednictvo Slovenské národní rady zkonfiskovalo majetek maďarskému nabyvateli Magayrasimu. Dědicové se domáhali nápravy u pověřenectva pro zemědělství. Dovožovali, že jde o zřejmý omyl: převod na Magayrasima byl právně neplatný. Pověřenectvo předložilo spis konfiskační komisi, jež mezitím byla zřízena, k dalšímu jednání, s podrobným poukazem na stav skutkový i právní.

Výsledek jednání konfiskační komise ve Feledincích: Vyslovuje se konfiskace majetku původního vlastníka, pana A. R., ježto prý je »maďarské národnosti a zdržuje se někde v Maďarsku«. Proti tomuto rozhodnutí byla podána žádost o obnovu řízení, s doklady o tom, že A. R. nebyl Maďarem a že se v Maďarsku zdržovat nemůže, ježto zahynul v koncentračním táboře. Politická komise zjednala nápravu tím, že přikázala konfiskační komisi ve Feledincích, aby o věci znovu jednala.

2. Slovák, který sloužil v britské armádě

Ve Velkých Řipňanech je majetek o výměře asi 200 kat. jiter, který patřil zemřelým Ondřejovi, Vojtěchovi a Arnoštovi K. Jejich jediným dědicem je Štěpán K., který předložil osvědčení o státní spolehlivosti, o tom, že se v roce 1938 hlásil ke slovenské národnosti i o tom, že od 15. května 1942 sloužil v britské armádě u 178. roty Royal Army Service Corps.

Konfiskační komise v Nitře ponechala tomuto dědici rozhodnutím z 29. listopadu 1946 »jakožto osobě maďarské národnosti« 50 hektarů půdy. Politická komise rozhodnutí potvrdila.

3. Desátník čs. západní armády

Dr S. L. a L. L. vlastnili zemědělský majetek o výměře asi 400 ha v Nižné Kaloši, okres Tornala. Sami hospodařili. Za okupace je Maďaři odvěkli. V roce 1944 oba zahynuli v koncentračním táboře. Ježto zemřeli před účinností konfiskačního nařízení, přešel majetek podle dědického práva, platného na Slovensku, na dědice. Jimi jsou:

1. Desátník 1. motopratoru čs. západního vojska A. M., který sloužil od roku 1939 až do skončení války. Byl vyznamenán čs. válečným křížem 1939 a několika dalšími vyznamenáními, byl třikrát raněn. 2. a 3. Bratři A. a P. L., slovenské národnosti podle sčítání z roku 1939 (v kraji nebylo sčítání ani v roce 1938 ani 1940). 4. Elena P., žena státního úředníka, neumí maďarsky, je slovenské národnosti. 5. J. F., americký občan od roku 1926. 6. M. K., francouzský občan od roku 1935.

Předsednictvo Slovenské národní rady zkonfiskovalo celý majetek pod záminkou, že ještě dnes jde o majetek dr. S. L., který zemřel v roce 1944. Skutečným vlastníkem ponechalo celkem 50 ha. Návrh na obnovu řízení podali dědicové pod č. j. 7392/47/IB. Pokud je známo, dosud nebyl vyřízen.

4. Důstojník a rotný od Dukly a Sokolova

V obci Zetény, okres Král. Chlumeck, je starý rodinný majetek rodiny F. Z dvaceti členů rodiny zemřelo v koncentračních táborech 15 členů. Zůstalo pět členů:

1. Nadporučík I. sboru čs. armády v SSSR V. F. Dnes slouží v Praze jako aktivní důstojník.

2. Jeho bratranec, rotný téhož Prvního sboru, V. F. Jako výkonný rolník čeká již dva roky na majetek, který kdysi obdělával. Oba bratrance bojovali u Sokolova a u Dukly, mají četná vyznamenání. Podle práva mají přednostní právo na příděl cizí půdy, avšak ani vlastní půdy dostat nemohou.

3. Aktivní notář I. P.

4. a 5. Dvě sestřenice obou zahraničních vojáků, jejichž manželé zahynuli v koncentracích.

Konfiskační komise v Král. Chlumci a ve Velkých Kapušanech (majetek je v katastru obou obcí) majetek mrtvých zkonfiskovaly, a živé dědice prostě přehlédly. Žádost o obnovu řízení byla podána; pokud je známo, vyřízena nebyla.

Potud zatím čtyři ukázky o postižených příslušnících zahraničního odboje. V kapitole příští bude pojednáno o partyzánovi, o účastnících povstání v Banské Bystrici, o úředníku pověřenectva a o protimaďarských politických pracovnících. Všichni přišli o majetek. Všichni soudí, že se tak stalo jen proto, že jsou židovského původu. A všichni věří, že je to křivda, a dokazují, že za ni jsou odpovědní příslušníci obou velkých slovenských politických stran.

národní hospodář

Jiří Hejda

Znárodněný automobilový průmysl

Chyba, která se stala,

je v podstatě v tom:

1. Průmysl aut nebyl u nás nikdy podnikáním lukrativním a doplácelo se na něj. Ne všude a ne vždy. Tatra, díky opravdu geniální a průbojně konstruční Ledwinkové byla výrobně mnohem levnější než továrny, které dělaly komplikované a těžké motory, chlazené vodou, a rámová chassis. Tatra ovšem byla naproti tomu velmi skromná v karosování, měla v Kopřivnici nízké mzdy a velmi rozumný výrobní program. Asap. naproti tomu nekalkuloval vůbec plnou amortizaci svého zařízení na výrobu velkých serií malých osobních vozů, ztrátu hradila Škodovka z výdělků válečného průmyslu. Praga vydělávala na nákladních vozech, zejména na slavné a neznámé pětitunové Nce ale i na dobré a výrobně levné AN. Výroba osobních vozů byla deficitní, jediné stará Piccola se ještě za doby řed. Kece jakž takž rentovala. Zato všechny ty nepovedené Grandky, Goldeny, Baby a Superpiccoly byly beznadějně ztrátové. Ale jak jsem řekl již dříve: Auta se nevyroběla na výdělek, nýbrž bylo kalkulováno s přihlédnutím k ostatní výrobě. Jejich zisky kryly ztráty z osobních aut.

Tím, že jsme rozbili staré koncernové celky, podtrhli jsme automobilkám židli, na které seděly. Náhle tu není nic, o čem by se mohly opřít, ani trnož, ani opěradlo, výroba aut tu stojí nahá, jak ji stvořili její zakladatelé v dobách, kdy nebylo Fordů, Chevroletů, Citroënů, Renaultů a jiných mamutů, kteří ji mohou jediným šlápnutím zničit. Ale ovšem — i tu je řešení. Když doplácely koncerny na svoje hýčkané děcko dříve, proč by znárodněný průmysl neměl doplácet nyní. Nač je vyrovnávací fond znárodněného průmyslu? Vždyť je přece jasné, že výroba automobilů není samoučelná. A dokonce by ani nemusel doplácet tolik, jako se doplácelo dříve. Neboť:

2. Právě znárodnění nám dalo jedinečnou příležitost lepší organizace výroby. Čtenář si jistě vzpomíná, jak žalostně se rozbil pokus o vytvoření »Motoru«, což měla být výrobní dohoda našich tří největších automobilek, o neústupnost Ringhoferovu. Dnes nejde ani o dohodu, vždyť přece všechny automobilky jsou pod jednou střešou. Dnes jde jedine o opravdu jen o organizaci. Před válkou vy-

ráběla Praga čtyři typy osobních automobilů (Piccolo, Lady, Alfa, Golden), a chtěla se spokojit třemi, vypuštěním ztrátového Goldena, Škodovka tři (Popular, Rapid, Superb), Tatra rovněž tři (57, 75, 87). Celkem tedy devět typů osobních aut pouze u tří automobilek. Ale kromě tohoto měla Jawa dva vozy (Minor a 700), Zetka jeden, Aero dva — takže se současně vyrábělo 14 typů osobních vozů, při čemž úhrnný odbyt osobních vozů domácí výroby byl v roce 1937 10.315 — něco přes 700 na jednu typ! A to ještě dělte tuto »serii« na vozy sportovní, cabriolety, limousiny, sanitní a dodávkové... ne, to už je úplné badání o atomech.

O nic lepší to nebylo ve vozech nákladních, kde Praga měla pět vozů (AN 1,5 t, RNa RN diesel 2,5 t, N a N diesel 5 resp. 7 t), Škodovka dva (254 D 2,5 t a 606 D 6 t), Tatra čtyři (43 — 1,5 t, 37 — 3 t, 64 D — 3 t a 67 D 10 t), Walter dva a Aero jeden. Chassis nebyla stejná, neboť pro autobusy byla rozdílná od normálního valníku. Ale opět je tu 14 typů — při čemž nevyplňují, že jsem některou, méně běžnou typu zapomněl — na celkový odbyt 1293 nákladních aut a 170 autobusů v roce 1937!!

Jak nádhernou posici by mohlo mít generální ředitelství Kovo naproti tomu dnes: Tři typy osobních a tři typy nákladních aut. A dost. Nejen to. V roce 1937 bylo vyrobeno (incl. vojenských) asi 3600 automobilů nákladních a 12.000 osobních. Přepočteme-li to na jednotku nákladních vozů (3 osobní = 1 nákladní), činila výroba 7.800 aut. Kdežto ve dvouletém plánu je předepsáno v roce 1947 10.330 a 1948 14.000 vozů (v nákladních jednotkách), čili automobilový průmysl může kalkulovat s dvojnásobným množstvím, s většími seriami, než mohl kdykoli dříve.

3. Ale nejen to. Snad jsou ještě v paměti inseráty automobilek, zejména na jaře a na podzim. Časopisy byly jimi zaplaveny. Každý týdeník, každá revue, každý deník přinášel nejméně jednou týdně chválu »Praga — vozu na statisíce kilometrů«, placené reportáže o dobrodružných cestách »S Popularem napříč Afrikou«, zprávy o vítězstvích na závodech, kterých dobyla Tatra, Aero nebo Zetka. To stálo mnoho a mnoho milionů ročně, k tomu prospekty přepychově vybavené. Ceny vítězům ve všelijakých soutěžích krásy, spolehlivosti, pohodlí, rychlosti... A dnes? Prosím vás, sdělte mi, uvidíte-li někde v novinách inserát některé naší automobilky. Dnes se prodávají auta sama. Prospekt? Ví někdo, co to vůbec je? A s tím souvisí i

4. prodejní organizace. Nepamatují se již, kolik zástupců a podzástupců a jak velký prodejní aparát měla Praga. Vím jenom, že když jsem si je všechny zavolal do Prahy, nestačila velká zasedací síň t. zv. biografu v generálním ředitelství ČKD — a to přijeli pouze šéfové. Prodávát v míru auto — k tomu bylo třeba nejen lidí, ale úmorné práce. Návštěvy, předvádění vozů, projížďky, intervence, dopisy — a last not least splátkový systém. To vše stálo další miliony. P. T. splátkový zákazník zpravidla nikdy nezaplatil poslední splátku. Vždy se nalezl poslanec, který se rozhorlil, že taková bohatá Českomoravská vymáhá od malého českého člověka poslední dvě tisícovky. Advokátní výlohy, soudy...

Dnes se auta neprodávají. Dnes se přidělují. Žádné prospekty, žádné předvádění, žádné návštěvy, žádné splátky. Peníze na dřevo předem, a — nechceš-li, táhni! Čeká jich ve frontě tisíc, kteří zoufale hledají protekci, aby vůbec nějaké auto dostali. Výběr? Neexistuje! Reklamacce? Buďte rád, že to máte, má to přece čtyři kola a jezdí to — co ještě chcete? Že tam zatéká, že šipky neukazují, stírač nestírá, tachometr není osvětlen? Za to my nemůžeme — to víte — dodavatelé — a my to sami nevyrábíme, za to my neručíme. Že je elektrika špatná? Bosch a Scintilla se nedostanou, a Magneton? Buďte rád, že to vůbec jezdí.

Jenomže, tohle není obchod a rozhodně si takto nepředstavují vzorný národní

podnik, který má odstranit zlořády kapitalismu. Tato cesta vede bezpečně do krise.

Jiné možnosti

Domnívám se, že nyní je již čtenáři jasné, proč tvrdím, že zvýšení cen automobilů je velký omyl, kterého se dopustilo jak generální ředitelství, tak cenový úřad. Fakt je totiž ten, že za dnešních poměrů, kdy je celý automobilový průmysl v jedné ruce, musí:

1. ušetřit ve výrobě, protože ji může jednoduše organisovat;
2. ušetřit na distribučních výlohách, protože sjednotí celou prodejní síť a usměrní akvisici.

Tím, že cenový úřad pouze konstatoval, že je dnešní provoz našich automobilek ztrátový, a tuto ztrátu jim (nevím, zda úplně nebo zčásti) vyrovnal zvýšením cen, vzal výrobě nejdůležitější racionalizační stimulan s. Nač by se organizovala, proč by šetřila, proč by někoho eventuálně propouštěla? Těchto starostí bývalých kapitalistů je zbavena, nemusí se bát žádné správní rady a žádné valné hromady, nemusí s obavami čekat na poslední novinky konkurence, nemusí se třásti před obchodní smlouvou, která jí snižuje celní ochranu a přivede do země cizí konkurenci. Opravdu, znárodněný průmysl aut je na tom proti bývalým akciovým společnostem skvěle.

Nevím konečně, uvažoval-li cenový úřad při svém rozhodování cenovém také o této věci: jak známo, nemůže vojenská správa počítat v případě nebezpečí pouze na vlastní vozidla, a už od minulé války je každý osobní i nákladní automobil povinen odvodem. Motalisační potenciál armády je nikoli v její vlastní motorisaci, nýbrž především ve výši, na jaké se nalézá motorismus celého státu. Každý, kdo má auto, ví, že je povinen na zavolání je odevzdat. Některé moderní armády jdou dokonce tak daleko, že svůj vozový park dávají do užívání soukromníkům. Domnívá se cenový úřad, že zvýšení cen automobilů bude mít příznivé účinky i v tomto směru? Kdo vidí pouze dnešní hlad po autech, nevidí ovšem příliš daleko kupředu. Myslím, že otázka našeho automobilismu je tak vážná, že by se jí měla zabývat vláda a stanovit určitý program, který by dal gen. ředitelství konkrétní úkoly a vymezil i ztrátu, kterou jevzájmu celku ochoten néstí ostatní průmysl. Neboť opakuji — a mám k tomu, myslím, plné právo po mnoha letech praktické zkušenosti — že výroba automobilů sama o sobě nemůže být v našich poměrech nikdy zisková. Nechť již jsme o něco dražší, než cizina — ale i toto něco má svoji mez, a půjdeme-li za ni, jako jdeme nyní, znamená to, že podlamujeme všechny hospodářské podklady, na kterých může být naše motorisace zdravě vybudována. A tady jde kromě jiného i o obnovu státu, nechceme-li hledět již k tomu, že i naše dopravní politika se stále více snaží o přesun dopravy lidí i zboží na lokálních spojích od parní trakce kolejové k motorové dopravě silniční.

Otázka boháčů?

Možná, že se naleznou hlasy, které budou tvrdit, že zvýšení cen automobilů postihne jenom bohaté, kteří mají na to, aby jezdili automobilem, ale že široké veřejnosti jsou ceny automobilů lhostejné. To ovšem se může jistě týkat jen automobilů osobních, protože nákladní automobil a autobus jsou v každém případě provozním kapitálem a zdražení cen nákladních aut se musí projevit někde v cenách, ve kterých je přece taky zakalkulováno dopravné, a to nikoliv jen hotového zboží, nýbrž také surovin a polotovárů. Ale i pokud jde o osobní automobily, dovolil bych si uvést, že z dnešního stavu osobních automobilů, které obíhají v Československu, je 31 procent ve vlastnictví státu a veřejné správy, a 23 pro-

cent ve vlastnictví národních podniků. Celkem tedy 54 procent, t. j. většina — a jistě to nejsou typy právě nejmenší — je ve vlastnictví veřejné ruky, kterou nelze označiti za kapitalistickou v socialistické republice. Tím ovšem nechci říci, že v úřadech a národních podnicích nepanuje automobilový přebytek. Leč je jiná otázka, zda si na to stát a národní podniky vydělají, nebo zda deficit platí poplatník. U minority, t. j. u dalších vlastníků automobilů, z nichž 12 procent má zemědělství, 18 procent soukromý průmysl, a 16 procent samostatná povolání (lékaři, advokáti, živnostníci atd.), jest již věci kalkulace každého jednotlivce, zda má či nemá na auto a je-li u něho auto přepychem nebo dopravním prostředkem. Dovolují si pouze upozorniti, že cesta třetí třídou rychlovlakem do Ústí nad Labem a zpět stojí 260 Kčs. Táž cesta normálním čtyřsedadlovým vozem se započtením spotřeby benzínu, oleje a s bohatě kalkulovanou amortisací auta, včetně pneumatik, garáže, eventuálních oprav atd. přijde na 350 Kčs, čili jednu osobu přibližně na 90 Kčs.

literatura a umění

Václav Černý

Němci v Penklubu

Ze se letošní mezinárodní kongres Penklubů v Curychu podstatně lišil duchem i průběhem od loňského jejich sjezdu v Stockholmu, pochopí každý snadno, povím-li, že jednou z otázek jeho zasedání tohoto roku, jež se přirozeně vyvinula v otázku hlavní, byla věc nově projektované či obnovované sekce Penklubu německého. Stockholm byl spíše ještě slavností radostného shledávání starých známých ze čtyř koutů světa po prvé po válce a optimistickou reprisu organizačního díla, po tolik let rozbíjeného. Curych byl již tak trochu bojovým utkáním, a — jakožto boj — ovšem i zjevným ohlasem mezinárodní situace veřejné a politické; to je příliš samozřejmé, aby bylo zapíráno.

Nezabývejme se věcmi vedlejšími: pro nás byl záležitostí nejdůležitější (ale i pro celý Penklub v měřítku mezinárodním tomu nebylo jinak!) problém Němců v Penklubu. Bude jim či nebude dovoleno utvořit opět svoji, domácí spisovatelskou organizaci jako plnoprávnou složku Mezinárodního Penklubu? A jakým způsobem bude se pro německé středisko dít výběr členů? Kterážto otázka zní takto vhodněji, s makavou srozumitelností: jaké záruky míní dát německé demokratické spisovatelstvo v PEN sdružené, že mezi sebe nepřipustí nebo že se do jeho středu nevkloují bývalí či zakrytí nacisté? Žádost za svolení k vytvoření německého PEN podala k mezinárodnímu ústředí PEN v Londýně a tudíž k plenu kongresu, řádná jeho sekce, totiž »German Emigrant Group«, emigrantská německá skupina spisovatelů antifašistů, jež po celou válku pracovala v Londýně; byla na kongresu představena svým předsedou, staříčkým Alfredem Kerrem a profesorem Hermannem Friedmannem jako hlavním mluvčím. Ke konsultaci, aniž ovšem měli jakékoliv hlasovací právo, přizvala si na kongres jako zástupce protifašistických a nacisty pronásledovaných spisovatelů domácích Johanna Bechera, Ericha Kästnera a Ernsta Wiecherta; první z nich, komunista, strávil celou dobu vojny v Moskvě a spolehlivost jeho antifašismu je ovšem mimo veškerou pochybnost; třetí je křesťanský sociál a pobyl v koncentračním táboře. Všichni tito němečtí mluvčí, z Londýna i z německého domova, postupovali společně a měli, přirozeně, úlohy rozděleny: vzhledem k výsledkům, jichž chtěli spolu pro německé spisovatelstvo docílit, právem.

Řeknu přímo, že ovzduší kongresu bylo německé žádostí

průběhem. Kongres se konal v Curychu, prostředí celkem liberálně-měšťanském a Němcům příbuzným řečí a kulturou. Je v něm dnes již velmi znát účinky amerických stanovisek v mezinárodní politice, a prostě, i současné americké ofensivy tiskové. Týden kongresu (2.—7. VI.) byl právě týdnem maďarské vládní krize, útěku Nagyho zrovna do Švýcar (!) a známého deštiku zpráv většiny západního tisku o Rakousku, Polsku, Bulharsku a Československu. A tedy — ve všech těchto případech — též a hlavně o Rusku. Úhrnem vzato, nebylo to vždy docela příjemné a pocívali jsme ještě tíže než jindy, že sovětské spisovatelé členy Mezinárodního Penklubu nejsou: ač několikrát pozváni — bylo nám řečeno — v Sojuzu pisatelů nereagují ani na dopisy. Je to škoda nepochybná, neboť zřejmě nikdo lépe a s větší vahou nemohl by jejich zájmy a náhledy na tomto mezinárodním kulturním fóru zastupovat a bránit, než oni sami. Je nápadné, ale nakonec nás už ani nepřekvapovalo, s jakou samozřejmostí většina kongresu (ba, většina jakéhokoliv publika) za této nepřítomnosti Rusů v nás a Poláčích, jediných slovanských účastníků Penklubu, tvrdošíjně chtěla vidět představitele možných stanovisek ruských; nemohli jsme jimi ani být, nemajíce nejmenší pověření a neznajíce ostatně tato stanoviska (existují-li) o nic více než ti, jimž se předem přičila; ale pokládali jsme za svou samozřejmou povinnost, spolu s Poláky, s nimiž nám bylo od počátku do konce příjemné práno v nejlepší shodě postupovat, důrazně reagovat proti pokusům, kalit agitace na kongresu vodu na neprospěch a pomluvu nepřítomných přátel. Dostalo se mi v spolupracovním československém kolektivu, jehož jsem byl vedle vzácné a obětavé sekretářky našeho Penklubu pí Jiřiny Tůmové a českého hosta kongresu Františka Langra českým členem, té cti — být mluvčím této naší reakce, jež skončila zdarem a měla i ten účinek, že jsme takřka ještě před zahájením jednání postřehli a zachytili tendence, chystající se k projevu a činům. Londýnský sekretariát PEN nebyl proti německé žádosti. Americká delegace byla pro ni. Leckteré jiné udávala tón. Značnou podporou jí byl zajisté osobně Thomas Mann. Jakožto první člen delegace americké a čestný člen kongresu za USA před zahájením vlastních sjezdových jednání proslovil ve volném rámci kongresu, ale před širším obecenstvem přednášku »O Nietzscheově filosofii ve světle naší zkušenosti«; pozornost, s níž byl švýcarskou veřejností očekáván a již se v ní i na kongresu nepřestal samozřejmě těšit, měla a musila být ovšem další velmi účinnou podporou stanoviska, jež — jak se čekalo — v otázce obnovy německého Penklubu zaujme. A zaujal je příštího dne krátkou řečí, kterou přišel proslovit do plenu zasedajícího již kongresu — a bylo k německé žádosti kladné. Fakt, že mluvil jako velký německý spisovatel a při tom, jak upozornil, i »amerikanischer Staatsbürger«, důležitost jeho přímluvy nezmiřňoval, spíš — tuším — posiloval.

Němečtí demokratičtí spisovatelé (Friedmann, Wiechert a Becher) ve svých projevech měli jistě příležitost rozebrat otázku po všech stranách. A bylo zajisté těžko odmítnout pozornost důvodům člověka, jenž dokázaně bojoval s hitlerismem na anglické straně, člověka, jenž proti němu bojoval z Moskvy, a člověka, jenž trpěl v koncentračním táboře. A bylo těžké nevyslechnout a neuvěřit zapřísahání komunisty Bechera, volajícího, že německý demokratický spisovatel, na jehož bedrech leží úkol převychovat vlastní národ, nemůže mít úspěch bez cizí pomoci, a podlehne, bude-li znovu zatlačen do izolace a bezradnosti karantény. Kongresu bylo jasné, že ty skrovnické duchovní síly, které v Německu odolaly nacismu, má jí být podporovány, má jí na podporu právo, a že tato podpora odpovídá společným zájmům ostatních národů: normalisace kulturního německého problému, pokud závisela na Penklubu, v tomto směru plynula z hlediska demokratického i pacifistického. Takové bylo obecné mínění kongresu. Jenomže o něco jiného běželo! O to, kdo bude pro obnovu německý PEN vybírat jeho členy

život a instituce

JUDr. Josef Trněčka

Článek o soudcích

z přihlášených kandidátů, a kdo bude ručit za jejich antifašismus, po případě zkoumat jejich minulé chování. Otázka záruk je zde nejdůležitější vůbec, je významnější než otázka principu, ba, ona je přímo touto otázkou principu. Pro německé spisovatele byla věc zřejmá: kongres Penklubu přijme návrh demokratických Němců na obnovení německého PEN, a jeho členy vyberou si a proberou navrhovatelé sami. Německý PEN, jednou připuštěn, vytvoří se sám. Nemohli jsme přistoupit na toto stanovisko!

Ve skutečnosti, dokud ještě Němci hájili své požadavky a kongres diskutoval, sešli se z iniciativy slovanských Penklubů zástupci PEN francouzského, belgického (flámského i valonského), holandského, dánského, norského, polského a českého. Běželo tedy přesně o národy, které prožily německou okupaci. Byla vytvořena, ostatně hladce, dohoda o společném postupu. Byl přijat návrh na způsob, jímž bude moci být německý PEN organizován. Byli zvoleni řečníci. Návrh byl přednesen v plenu, podepřen proslavými národními delegáty, mezi nimiž zvláště Francouz Vercors, reagující bezprostředně na řeč Manno-vu, rozvinul účinně společné důvody, jež nás všechny z naší válečné zkušenosti vedly; protinávrh nebyl ani podán; Thomas Mann se nakonec k našemu připojil, a návrh byl kongresem přijat. Podle něho budou do německé sekce Penklubu připouštění členové z úvahy a rozhodnutí šestičlenné mezinárodní komise, složené z generálního sekretáře Mezinárodního Penklubu (je jím Angličan, M. Ould), jednoho člena německé emigrantské skupiny, jednoho člena skupiny německých protifašistických spisovatelů domácích a tří zástupců obsazených národů (při čemž jednoho vysílá Norsko—Dánsko, druhého Francie—Belgie—Holandsko, třetího Polsko—Československo); volba je majoritní; proti komu by se postavili tři zástupci obsazených národů, nesmí být přijat. O tom, kdo bude členem německého Penklubu, rozhodují tedy v podstatě spisovatelé zemí, jež od Němců nejvíce trpěly.

I tak jsme se při prvním z obou hlasování o Němcích (otázka: má být obnoven německý Penklub?) zdrželi s osmi dalšími delegacemi hlasování, abychom dali najevo svůj názor; v úmyslu přímo a jen demonstračním, bolestně pochopitelném, hlasovala jediná židovská delegace z Palestiny záporně; toto desateré hlasování mělo též význam: vyjádřit mínění, že Němci jsou do Penklubu připouštění příliš záhy; a prakticky mělo ovšem předem také též účinek: žádný, neboť dvoutřetinová většina devatenácti hlasů zněla pro návrh. Při hlasování druhém (otázka: způsob přijímání Němců do německého Penklubu) hlasovali jsme, rozumí se, kladně, hlasujíce tím přece pro svůj vlastní návrh. Může-li být mluveno o vítězstvích a porážkách na fóru spisovatelů, jež by se od prvního do posledního mělo dát řídit rozumovým přesvědčováním a důvody mravními, dosáhli jsme na letošním Penklubu v nejdůležitější věci naprosto nepochybného vítězství. Je už pak dokonce zbytečné mluvit o úspěších jiných, podružnějších, jako bylo potlačení — již v exekutivním výboru — obšírné resoluce, navržené jedním z účastníků brazilských a zastřené, ale velmi důrazně namířené proti Sovětskému svazu: ta se vůbec před plenum kongresu a k veřejné diskusi nedostala. Za další zisk kongresu pokládám velmi srdečně přátelskou spolupráci, navázanou k společnému postupu mezi námi a jednak Poláky (zastupovanými pány Watem a Rusinkem), jednak šíře všemi národy, proživšími německou okupaci. Bylo by nesmírně prospěšné, kdyby tato spolupráce mohla pokračovat a trvat i do kongresů dalších, a především příštího, jenž se za rok bude konat v USA. Tam jí bude arcizapotřebí! Ale proroctví nepatří do tohoto článku: i poměry v Penklubu se vyvíjejí ve funkci veřejných vztahů mezinárodních a klíčem k budoucímu sjezdu bude tudíž hlavně listopadová konference Spojenců!

Být soudcem, to je divné řemeslo. Může je dělat každý. Šít boty může jenom švec, operovat jenom lékař a stavět mosty jenom stavitel, ale soudit může švec, stavitel a kdokoli jiný. Snad je to tím, že spravedlnost, kterou soudce vyrábí, je něco víc než boty, most nebo pochroumané lidské tělo, něco duchovního. Když křečič usije šaty, dělá to osobně a svým jménem, kdežto soudce dodává spravedlnost cizím jménem. Nemluví sám za sebe. Jeho ústy promlouval dřív vladař, nyní lid nebo republika. To už trochu vysvětluje jeho zvláštní postavení. Soudit je součástí nejvyšší svět-ské moci, která dříve příslušela z milosti boží vladařům a nyní patří lidu. Proto se prvek lidový, laický plete čím dál víc soudcům do řemesla. Ač se to zdá na první pohled nelogické, je v tom přece kus logiky.

S laiky či bez nich?

Ústavodárné Národní shromáždění uvažuje právě o tom, jaký podíl má mít lidový prvek při výkonu spravedlnosti. Pokládám proto za vhodné říci o tom několik slov. Soudcovská práce má dvě části: zjišťování a rozhodování. Ta první, to je hledání pravdy, obyčejná soudcovská dřina. Jde o to, dovědět se, kdo, co, kde, jak, proč a kdy učinil, co a jak se stalo. Dovědět se a zapsat do spisů. Když nějaká věc přijde k soudu, je to obyčejně historie pořádně zamotaná a zprávidla tvrdí každý něco jiného. Nejen strany, nýbrž i svědci líčí příhodu každý jinak. Někdy vědomě, jindy nevědomky. V Praze byly před časem provedeny zajímavé pokusy. Byl na př. nastrojen a sěhrán v tramvaji výstup mezi dvěma osobami. Cestující, kteří nic netušili, byli potom požádáni, aby popsali, co viděli a slyšeli. Výsledek byl překvapující. Nepamatují si už čísla, ale téměř nikdo nepopsal věc přesně, jak se stala, zato se mnozí o pravdy velmi odchýlili. S těmito obtížemi zápasí soudce při zjišťování. Tu není nutný právní um, ale zato znalost praktické, forensní psychologie. Potom přijde rozhodování, vlastní činnost právníká, aplikace zákona. Co se stalo, je srovnáváno s předpisy zákona a hledají se právní závěry. Zde musí soudce ukázat, co umí: pronikavou znalost právního řádu. Nestačí znáti text, je třeba proniknout pod povrch, vystihnout smysl, účel a ducha zákonů. Obojí činnost jde ruku v ruce, nelze ji přesně oddělit. Při zjišťování musí soudce myslet už na rozhodnutí. Musí se dopředu ptát, který zákon přichází v úvahu a co předpisuje. Podle toho pracuje. Zajímá se jen o to, co bude důležité pro posouzení případu, o věci podstatné, nikoliv o bezvýznamné. Psychologické zkušenosti působí společně se znalostí práva, jasné myšlení a přesné vyjadřování, bystrost, rychlý postřeh, rozvaha, moudrost, životní zkušenosti a pevný charakter, všechny tyto schopnosti a vlastnosti musí mít soudce, má-li být dobrým soudcem.

Soudce z lidu má být soudci z povolání strážcem a pomocníkem. Aby měla jeho účast na díle spravedlnosti smysl a význam, musí něčím přispět, dát nějaký přínos. Jinak by tam seděl nadarmo a mařil čas. Dáti může jen to, co má. Nemůže posloužit znalostmi právního řádu, poněvadž je nemá. Nemůže zpravidla přispět ani poznatky z psychologie, poněvadž ty se získávají každodenní a dlouhou zkušeností u soudu, kterou rovněž nemá. Může však pomoci všemi ostatními vlastnostmi, které jsem jmenoval. Je proto nutné, aby tyto vlastnosti měl. Pevný charakter, moudrost a rozvahu, bystrá hlava, životní zkušenosti, správné hodnocení věcí a jevů, slovem smysl pro spravedlnost. Je-li soudcem z lidu nebo přísedícím občan podprůměrný nebo průměrný, nepřispěje soudci z povolání ničím, jeho účast je zbytečná a práci jen brzdí. Jen nejlepší z nejlepších mají být voláni k vy-

konu spravedlnosti. Na otázku, zda laický živel nebo ne, odpovídám tedy: ano, ale dobrý a jen tam, kde může soudci z povolání něčím přispět.

Závody v soudní síni

Spravedlnost musí být pohotová a rychlá, jinak se stává bezcennou. Začne-li se trestní věc projednávat za rok po činu nebo ještě později, je to věc téměř beznadějná, poněvadž svědci zatím zapomněli, co se stalo. Je také známo, že zájem na potrestání časem slábne a ochabuje. Stejně je tomu se spory občanskými. Čím déle se proces vleče, tím obtížnější je hledání pravdy, zjišťování. A strany, unaveny a znechuceny dlouhým čekáním, ztratí nakonec zájem, ztratí důvěru k soudu a spravedlnosti. Rabelais o tom napsal tato kousavá slova: „Krátko a dobře proces se dostal k soudu a ještě dnes není vyřízen. Rozhodnutí bude vyneseno při příštích kalendách řeckých, to jest nikdy. Bída je družkou sporu a lidé sváříci se jsou hodni politování. Dříve se dočkají konce svého života než hájení práva.“

Prvá republika zápasila s touto nesnází těžce a bez úspěchu. Poválečná konjunktura přinesla přívál práce, zatím co soudců bylo málo. Hodně práce a málo peněz, to byl jejich úděl. Pak přišla nezaměstnanost a práce nebylo. Obchodní věci ochably, zato přibýlo konkursů, exekucí a trestních věcí. Nevyřízené spisy se hromadily a procesy se vleky. Až půl roku dopředu měli soudcové nařizena jednání a rozsudky sepisovali doma po nocích. Kdo se obrátil na soud, musel počítat s tím, že jeho proces začne až za půl roku. Byla to bezúspěšná situace. Soudcové se ozvali. Jeden z nich, vážný a zkušený, zdvihl varovně prst a napsal o tom článek. Na to promluvil ministr spravedlnosti do rozhlasu, pochválil soudcovský stav, soudcové dostali o 150 Kčs měsíčně víc a problém byl rozřešen. Typický příklad, jak se to dělat nemá. Místo operace náplast.

Zmiňuji se o tom proto, že dnes přichází naše soudnictví do situace zcela podobné, která čeká na řešení. Jsou to věci celkem známé. Když byli v roce 1945 soudcové sečtení, zjistilo se, že je jich jen polovina předválečného stavu. Byli zaměstnáni především u lidových soudů jako vyšetřující soudcové, veřejní žalobci a předsedové senátů. Všechno ostatní muselo čekat. Spisy, které nepatřily před lidové soudy, ať civilní či trestní, byly zatím ukládány. Do května 1947, kdy lidové soudy skončili práci, narostly stohy spisů do úctyhodné výše. A denně vzrůstají. Každá poválečná doba dodává soudům práci štědrě a hojně. Naše neméně. A soudců je málo. Ani si neoddechli, když skončili lidové soudnictví a pustili se do nahromaděných spisů, kterých stále přibývá. Vyhrají tento závod? Podaří se jim zdolat práci, která hrozí vyčerpatí jejich síly? Nepodaří-li se to, stanou se uštěpačná slova Rabelaisova tragickou skutečností.

Zákonodárství se zatím omezuje na to, že opakuje všechny pokusy, které už byly vyzkoušeny v první republice. Přinesly sice úlevu, ale nikoliv úspěšné řešení. Zkrátilo přípravnou službu, aby rozmnožilo řady soudců, ale úspěch asi nebude valný, poněvadž platy soudců jsou malé. Šetří silami tím, že místo senátů dává rozhodovati soudci jednomu. Ale už dva roky ponechává při kritickém nedostatku soudce ne zcela zaměstnané. Kde byli před válkou čtyři soudcové, jsou dnes dva. Je však řada malých okresních soudů, kde býval před válkou soudce jeden, který není zdaleka tak zaměstnán jako ostatní. Je třeba sloučit tyto okresy a utvořit soudy větší, aby bylo všech sil řádně využito.

Kam s nimi?

Druhá vážná bolest soudcovského stavu je umístění soudů a jejich vybavení. Od vrchu až dolů. Od Prahy až po malé okresní soudy, umístěné většinou ve starých zámcích, které se už na nic nehodí nebo ještě starších radnicích, z nichž městští konšelé už dávno utekli. Pro soud je to ještě dobré, tito kamenní svědkové prastarých dob, chránění před zbouráním památkovým úřadem. Budovy zemského soudu na Malostranském náměstí, krajského soudu na Ovocném

trhu, okresního soudu na Malé Straně, krajského soudu v Brně na Cejlu, v Táboře, Kutné Hoře — a tak bych mohl popsat celé strany — jsou pro soudy nevhodné a nedůstojné, ale hlavně zdravotně závadné. Je až k nevíře, v jakých nezdravých, vlhkých a bídně zařízených místnostech tráví svůj život soudcové a úředníci a jak zlobně působí toto prostředí na jejich zdraví, vzniklými ve zdravotně závadných místnostech, byl by to obraz chmurný. Nedávno si tento fond stěžoval, že mnoho úředníků žádá o léčení v lázních a ozdravovnách. I když fond vydává na toto léčení částky veliké, musí je přece omezovat na případy naprosto nezbytné. Musí být jako Lazar, kdo se chce dostat do lázni. Léčit chorobu v začátcích, aby se předešla, to je zatím toužebné a nespílitelné přání.

Abyste nebylo pozdě

Jiné bolavé místo se týká nejen soudců, nýbrž všech státních a veřejných úředníků. Je to otázka jejich platů. Zatím se přešlapuje na místě a politické strany se dostaly do slepé uličky. Že je úprava nutná, to uznávají všichni. Bylo rozhodnuto, že nejdříve nutno snížit počet. Provedení ztroskotalo o otázku, kdo má ze státních služeb odejít. Návrh, aby odešli ti, kteří to neumějí, poněvadž jsou vyučeni a školeni v jiných oborech, zejména ve výrobě, narazil na odpor u komunistů a bylo navrženo jiné řešení: aby odešli kolaboranti. Jenže ti už ve státních službách nejsou. Schůdnou cestu ukazuje návrh poslance Zápotockého, aby nebyl ze státních služeb nikdo propuštěn, nýbrž aby lidé, zbehlí ve výrobě, byli dáni do výroby na dovolenou při zachování nároku vrátit se časem do státní služby. Tato cesta by mohla vést k úspěchu. Kéž by tomu tak bylo. Věc je totiž tak vážná, že státní správě hrozí tragické poruchy, nebude-li úprava provedena rychle, rázně a rozhodně. Nestací-li plat úředníka na výživu jeho rodiny, je to tlak tak silný, že nemůže nikdo žádat od průměrného člověka, aby mu natrvalo odložil. Ten tlak ho nutí, aby hledal vedlejší příjem. To je přirozené. První krok je poctivě vedlejší zaměstnání, vykonávané po úředních hodinách, často o večerech. Učitelé a profesori dávají žákům hodiny, úředníci konají za odměnu známým práce, které dovedou. To by konečně nebylo nic zlého. Jenže ono je to horší. Od toho je jen krok k příjmům nepoctivým. Nemám na mysli to nejhorší, korupci, nýbrž jednání zdánlivě ještě stále nevinné, které je ve svých důsledcích stejně zlobné jako korupce. Když učitel dává hodiny žákovi, má zájem na tom, aby žák prošel. O tom rozhoduje druhý učitel, který také dává hodiny. Je jenom krok ke vzájemné dohodě, třeba jen mlčky učiněné. A důsledky? Raději nedomyslet. Když úředník napíše známému žádost, o které rozhoduje jiný úředník, má zájem, aby ta žádost byla příznivě vyřízena. A poněvadž ten druhý úředník také píše žádosti, . . . je to jasné? Na pohled jsou to nevinné vzájemné intervence a protislužby a ve skutečnosti je to celá rozvětvená síť zvláštního druhu šmeliny, stejně zlobná jako korupce. Tato věc ne že by teprve hrozila, ona už je, zejména v Praze, běžným zjevem. Stačí jen otevřít oči. Že se úředníci za těchto okolností nevěnují své práci jak by měli, o tom netřeba mluvit. Domnívám se, že to stojí za uvážení. Aby nebylo pozdě.

O kozí chlup

Když jsem probral některé vady, které by měly být napraveny a které by se daly shrnout do věty: republiko, dej budovy, víc soudců a větší plat, je na místě se optat, zda to není příliš pohodlné, chtít všechno od jiných a zda by si soudcové nemohli aspoň v něčem pomoci sami. Mohli by. Karel Čapek napsal v jedné povídce: „Já vám řeknu, mně se na nich (na soudech) zrovna líbí ta náramná akurátnost a ty orace a okolky, co soudy lecky dělají, třeba by šlo jen o kozí chlup. Ono to budí takovou důvěru ve spravedlnost. Má-li justice v rukou vážky, tak ať jsou hapatykářské, a když už drží meč, tak ať ostrý jako břitva.“ Domnívám se,

že přišla doba, kdy soudcové budou, bohužel, muset nechat orací a okolku o kozí chlup. Mám na mysli případy, kdy se z malicherných a bezvýznamných příčin vyvinou vleklé procesy jenom proto, že se střetly dvě osoby, které si postavily hlavu. Ty tam jsou doby, kdy se soudce i malichernostmi mohl zabývat dopodrobna. Je nutno šetřit časem, slovy a papírem. Ne na úkor kvality a přesnosti. Ne ledabylost, ale hospodárnost a úměrnost. U soudů se často popíše mnoho papíru zbytečně, v protokolech i v rozsudcích. Myslet přesně a jasně a vyjadřovat se stručně a srozumitelně. Někteří mladí soudcové to dělají, ale mnoho jich žije ještě v zajetí šimlů a formulářů, které vznikly někde ve starém Rakousku, dědí se z pokolení na pokolení a do dnešní doby se nehodí.

Ale ať chceme nebo nechceme, musíme přidat ještě jednu prosbu na zákonodárce: Nechte soudce soudit, a to jen vážné věci. Zbavte ho práce administrativní a podpisovací, kterou může dobře dělat jiný, zbavte ho malicherných přešteků, které by mohly trestat policejní úřady, zbavte ho, pokud to sám nemůže učinit, orací a okolku o kozí chlup.

doba a lidé

Prof. Bohumil Černý

Sabotéři a horlivci

Článek Dr. K. Reslera o sabotérech »České ligy proti bolševismu« z minulých číslech »Dnešku« přivedl opět myšlenky na způsoby, jakými se snažili za okupace čeští lidé proklouzat mezi vějíčkami nacistické propagandy nebo odolávat usměrňovacímu úsilí a preskvování nepovolných německými mocipány. Z vlastních poznatků mohu potvrdit též něco, co je obsaženo v článku. Z líčení Dr. M. Hýska a lidí jemu blízkých jsem věděl o jeho odmítavém postoji k snahám, které vyvíjel K. H. Frank a jeho nohsledové v ministerstvech, především ve školství Moravcové. Leitgeb prý jim zprvu říkal, že přistupování za členy Ligy je naprosto dobrovolné, ale po druhé prý dal zcela jasně najevo (jistě už také pod zvýšeným politickým tlakem té doby), že je nutné s přistoupením počítat jako s nutností. A tak tedy začaly kejkle ve vymanování z osidel. Do toho, jak se v t. zv. kulturní radě obcházely nacistické snahy po »spolupráci« Čechů s Němci, jsem nahlížel od června 1943. Kulturní pole skýtalo přece jenom celkem všude možnost udržovat čistou národní linii, hledělo-li se toho bystře a obezřetně. Proto přišla až nadměrně ke cti hudba, jež dovedla hodně napovědět a posílit, a také národní písně, tance a kroje. I tu hledali lidé »mezi řádky«, a některá místa veřejných představení byla přijímána s nadšením až manifestačním.

Mnohem snadněji se ovšem sabotovalo i skrytě manifestovalo bezejmenným davům, než těm, kdo už ve veřejném životě měli nějaké jméno. A tu se dnes při zpětném pohledu velmi obtížně můžeme dopátrat hranice, na níž skončila sabotáž a začínala pracovní horlivost, hovějící nacistickému režimu. Musíme se opravdu zhlédnout velmi hluboko, abychom postihli charakterovou motivaci. Loyální ústní či písemné projevy některých českých lidí nás rozladily nebo i pobuřovaly. Ve svém odbojovém zpravodajství jsme pátrali po jejich pramenech, přicházeli jsme však obyčejně k tomu zjištění, že buď byly vynuceny a svým autorům působily duševní trýzeň (takové zprávy jsme na př. měli o Dr. Fr. Kožíkovi), nebo sloužily dokonce ke krytí činnosti odbojové podle zákona válečné lste, jež se neuplatňuje jen na bojišti, ale i ve vnitrozemí, ba tu daleko pronikavěji, poněvadž je jí více potřebí tu, kde tolik nepracují zbraně zjevné.

Takovéto projevy ovšem nemohly mít volné hranice, musily být velmi pečlivě a vůči národu odpovědně vyváženy, aby se shodly se zásadami cti. Za sudidlo se obyčejně brává otázka, zdali se něco musilo či nemusilo. I tu je nutno rozlišovat mezi lidmi známých jmen a lidmi neznámými, neboť už samo jméno zapletalo jeho nositele do osudnější psychologické sítě, než lidi neznámé, prosté členy davu. A tak se ve funkci lidí známých ukázaly různé stupně odolnosti, ale také přerůzné tváře náhody či štěstí. Slyšeli jsme o Háchovi, že za zavřenými dveřmi pronášel přípitek: »Ať ta bestie (Heydrich) pojde!«, o Krejčí, že chodil k svým důvěrným přátelům poslouchat náš zahraniční rozhlas, všimli jsme si i výrazu jejich tváří na př. ve filmových žurnálech, kde Hácha vzbuzoval svým zjevem někdy až veselost v obecenstvu, a na Krejčího tváři bylo lze postřehnout pošklebnou odmítavost. Lidské pocity těchto lidí byly ovšem velmi málo proti jejich politickému zaměření a provádění vnuceného úkolu, v němž spočívala jejich vina.

Jinak a přece velmi podobně tomu bylo u umělců, kteří byli taháni i do německých rolí, měli-li jen trochu zvučnější jméno, aby nacistická propaganda z nich mohla vytloukat agitační kapitál. Uplatňuje se tu staronová politická intrika držitelů moci: nejdou-li pod náš chomout dobrovolně, budeme je tam lákat tučnými soustý a nebo použijeme i býkovic, abychom mohli světu dokázat, jak jde všechno za námi! Pamatujeme se na německy žvatlající Natašu Gollovou, jež v onom nakomandovaném filmu vypadala spíš jako pytel neštěstí, než jako herečka, která se v řadě rolí ukázala tak typově vyhraněnou představitelkou českého filmového umění. A vidíme i postavy Zd. Štěpánka, Ot. Korbelaře, V. Talicha a j., zmítané uměleckou odpovědností i společenskými povinnostmi a národními zřeteli. Vidíme i tragickou rozpoltěnost Jos. Susty a jemu podobných poctivých vědců, kteří řábloví, když už jsou k tomu přinuceni, podávají hrst stuchlé krmě, odvádějíce ho od cesty ke komoře. Vidíme ještě různé ředitele a rady, kteří jmenování do těchto hodností pocítovali jako osobní neštěstí a snažili se pak důstojenstvím, jim propůjčeným, přikrýt leccos z oboru jim přikázaného, co musilo zůstat skryto nacistickým zrakům. Znám případy, kdy se profesori tak bránili přijetí místa ředitelského od německého inspektora, až upadli v nemilost.

Rádi věříme, že by se Tito lidé byli leckdy rádi svlékli ze své kůže, ale hlavně ze svého jména, a že jim dalo mnoho sebepřemáhání, ukázněnosti i ostražitosti před kluzkými slovy svodů i leckdy prostorekosti vlastních lidí a před zrádnými tůněmi bezecti, aby si zachovali neposkvrněné umělecké jméno nebo čistý štít svého úředního postavení.

Neskonale lehčí to měli ti, kdo nebyli známi. Už z tohoto fakta vyplývá taktická samozřejmost, že odboj mohl a měl být dělán zespu. Většinou také byl. Jak a pokud se to dělalo a dařilo, jsem už před časem řekl a ještě budu mít příležitost říci. Byly však různé zkušenosti s chováním těch, kteří »to dělat nemusili«. Největší část našeho lidu si nechtěla zadat s jakýmkoli stínem kolaborace. U některých to celkem nedalo námahy, jiní však musili hledat rafinované výmluvy nebo i přímo odmítat, nabízel-li jim okupanti hodnost, jméno, úkol, výsadu. A nedovedli to všichni stejně důsledně.

Byli horlivci — a takových je značné procento v našem národě a je potřeba si jich všimnout — kteří ulpávali sice na nevzrušené hladině každodennosti, ale svému drobnému působení dávali intenzitu, která byla s to přispívat k cíli, jež sledovali okupanti: pracovat, aby nastala stagnace po tu chvíli, než oni si budou moci plně vynutit svůj pracovní směr po dosaženém vítězství zbraní. Právě tedy vlastenecká obrana proti tomu žádala sabotáž v drobném. Hladina drobných sabotáží měla přivodit stojatou vodu, v níž nebude možné se rozmáchnout rychleji k cíli.

Byli však horlivci, kteří nedovedli překonat své já v kolektivní snaze národa. Byli zaměstnanci, kteří horlivě pracovali přes čas, brali tučné odměny, využívali kdejakého dobrodruží třeba ve formě nacistické almužny, dokonce i ve jménu Heydrichové, ale nezpomněli si, že by mohli něčím přispět k zmírnění bíd těch, jež nacismus persekvoval. Byli kořistníci, kteří obchodovali na černo, shromažďovali kapitál a každou úsluhu si dali dobře zaplatit, dokonce i tehdy, když věděli, že slouží odbojovým účelům, ale hned po revoluci se hnali po místech v národních výborech nebo po slibném národním správcovství. Byli rozdělovatelé rozumu, kteří nacistické přeškolovací úkoly rozhajňovali svou iniciativou z pramene soukromého, ale pět minut po dvanácté šli honem upevnit své úřední židličky, aby s nich mohli třímát otěže i nad všemi těmi, kteří neměli tolik byrokratického umu, aby na očích měli jen ty židličky. A byli i takoví, kteří pokládali v skrytu své rozpoltěné duše za chytré potichu se přihlásit k národnosti dočasného vítěze nebo jeho řeči přizpůsobit i své rodové jméno, a pak ovšem po obratu věcí, který sami nedovedli odhadnout, tlouci na vlastenecký buben a mluvit o znásilňování. Když jsme za pražského květnového povstání drželi zemský úřad na Smíchově, přišli jsme při prohlídkách na 32 skříní, naplněných takovými žádostmi českých lidí.

Pozor tedy na naši národní povahu! Za okupace se projevila zvláště výrazně — jak se to obyčejně stává při takových příležitostech. Jedni v otevřeném bitevním poli obětovali životy, druzí zápasili s intrikami a svody, snažice se udržet svou národní čest neposkvrněnou, další tancovali mezi vejci, jiní drželi pro svou osobní bezpečnost a blaho dvě želízka v jednom ohni, a opět jiní přisluhovali činy anebo jen myšlenkami. Někteří bojovali, jiní zaháleli. Mnozí sabotovali, mnozí byli horliví v plnění úkolů, o jejichž účinnosti pro nepřítele si nedovedli učinit představy. Mnozí dřívější dobou neuznaní a uražení se tlačili do popředí, zapominajíce pro vlastní rány, často jen zdánlivé, národní hrdosti a solidarity.

Dnes opět jsou takoví, kteří v klidu a opatrně přehrávajíce nepříteli přečkali doby, kdy jiní byli vražděni nebo spávali na jehlách pochyb a stálého napětí, a nyní využívají drahocenného času k tomu, aby svou opožděnou horlivostí a přisností postihovali především ty, kteří se protinacistického boje činně účastnili a tím je mravně převýšili. Většina národa byla uvědomělá a své uvědomění projevovala ve svém konání, menšina taková nebyla k mravní škodě národa. Uvědomění se nemusilo, ba za daných okolností často ani neschlo vykřikovat do světa. Obyčejně bývalo tím intenzivnější, čím dovedlo být tišší. To neznamená, že způsobilo méně prospěchu národu. Napak — udrželo více hodnot.

Bylo už vícekrát řečeno, že určité věci musil někdo dělat, neboť kdyby to nebyl dělal dobrý Čech, byl by to dělal nacista nebo špatný Čech. Tak bylo potřebí říci něco do rozhlasu nebo do novin, pravdivého a nepokřiveného podle módy vládnoucího panstva, neboť tyto instituce jsou neodlučitelnou součástí moderního života, a mlčeli-li, tu jakoby umrtvovaly. Pak by národu teprve musilo být jako vězni v cele, kde musí polykat jen podávanou muštinou, nedostane se mu čistého doušku pro upevnění jeho zdraví.

Byli jsme ovšem všichni na jedné lodi. Byla by se však potopila, kdyby byli všichni složili ruce v klín nebo vyvíjel dokonce svou horlivost v tom směru, aby přivolał plřáty, kteří ji přepadli a oloupili, a nesnažili se využít její vnitřní konstrukci a naplnat plachty příznivým větřum, po nichž by se dostali do bezpečného přístavu. Je přirozené, že se to nemohlo obejít bez citelných hmotných škod. Utrpěli jsme je všichni. Můžeme jimi však být postihováni stále, zůstane-li ona menšina ve své

mravní níži a podrží-li tak dědictví okupace do dob, jež musí znamenat vzrůst především po stránce duchové, aby národ nešel zpátky.

Budme tedy horlivými v tomto směru a vyhraňme si přesně pojmy sabotáže a horlivosti tak, jak je staví před nás potřeby naší doby dnešní s přemírou naléhavých úkolů!

otázky a odpovědi

Diskuse o zemědělství

V hrubých rysech možno tvrditi, že naše zemědělství bylo charakterisováno:

1. V době před prvou světovou válkou vzestupem celkové úrovně, hlavně u rostlinné výroby. Avantgardou zemědělského pokroku byly tehdy většinou velkostatky. S vysokým stupněm produkce rostlinné souvisel i zemědělský průmysl: cukrovarnictví, lihovarnictví, sladovnictví, chmelářství. Byl to výsledek zdárného harmonického vývoje, nejen stoupajícího hospodářského vývoje českého sedláka, nýbrž i jeho kulturního povznesení. Brzdou vývoje byl pro malého zemědělce nedostatek půdy a kapitálu.

2. V době poválečné úspěšným revolučním provedením pozemkové reformy a dalším zintensivněním jak výroby rostlinné, tak i živočišné. Vzpomeňme jen na naše bílé zlato — cukr, chmel a slad — exportované do ciziny. V roce 1920 byla prvá pozemková reforma považována za čin revoluční, skok do neznáma, a byly jí předpovídány neslavné konce. Díky pracovitosti našich lidí byl problém dokonale zvládnut, produktivita všech podniků stoupla, a mnohým státům sloužila naše pozemková reforma za vzor. Nebyla tak radikální jako naše druhá pozemková reforma, ale úspěšně řešení daných úkolů je vždy závislé na řadě činitelů. Tenkrát nemohli naši politikové uskutečnit řešení dnešní.

3. V době před druhou světovou válkou zvládnutím problému obilního monopolu, rozšířením a prohloubením družstevní činnosti, přípravou a zaváděním celostátního řízeného hospodářství, propagace zemědělského pokroku přesunula se z valné části z velkostatků na statky střední, ba i malé. Jako význačný činitel vystupují markantně do popředí organizace zemědělského školství, výzkumnictví a poradnictví. Zajisté i jiní činitelé měli podíl na vývoji našeho zemědělství. Zemědělec byl chráněn, pokud to za daných okolností bylo možné, před výstřelky velkého kapitálu, a bylo působeno k tomu, aby disparita neubila jeho životaschopnost.

Rozumí se samo sebou, že jednotliví činitelé zasahovali do vývoje zemědělství různou formou a různou intenzitou, ať již kladně anebo záporně. Z uvedeného vysvitá, že zemědělský vývoj šel v našich zemích nezadržitelně kupředu jak v dobách mírových, tak i v době revolučního kvasu. Tím si tedy musíme vysvětliti ty příznivé výsledky, kterými vše se mohly v národním hospodářství státu pochlubiti všechny složky našeho zemědělství, spolupůsobící při blahodárné konsolidaci našeho státu.

4. Co říci o dobách válečných? Byly, jsou a vždy budou těžké pro všechny složky národa. Je to doba nepříznivá, nepřírozená pro vývoj, plná skoků a zvrátů, proto z jejich zkušeností nutno vybírat pro další vývoj:

- a) co se osvědčilo,
- b) učiti se z chyby.

A d a) Jak se vyvíjí celkové světové hospodářství a přijímá nebo bude přijímati postupně vždy více a více ráz hospodářství řízeného, bude nejen nutno nám jíti v těchto kolejkách, směrnících, ale máme-li vyniknouti, musíme býti kvasem, solí, zkrátka řečeno, musíme býti avantgardou nejen celé zemědělské výroby, nýbrž i její distribuce ve prospěch celku.

A d b) Snad nejvíce pocítil na své kůži nedostatky válečného ohospodařování náš zemědělec a trpěl na kořenech svého bytí zabíráním celých vesnic a krajů. Nebylo dosti dobře možno, ba někdy i účelno jíti těmto nesprávnostem na kořen, vytknouti je a pranýřovat. Proto se po převratu jevila do jisté míry odůvodněná určitá nechuť vůči někte-

rým činitelům svazovým, družstevním. Ale tím nesmí trpět sama správná organizační myšlenka. Vzpomeňme si jen jaký význam — dnes ovšem zemědělcům samozřejmý — měla vytvořená organizace řepařů, zrodilví se za bojů a nepochopení významu svépomoci. Co bylo zapotřebí práce a trpělivosti během posledních 60 let, aby prorazila a nesla plody myšlenka družstevní a zemědělec byl tak vymaněn často z rukou spekulujícího velkoobchodu, velkokapitálu a z drápů různých příživníků a vyssavačů.

Ze studie Ing. Cvančary »Malozemědělská rodina a organizace jejího podniku«, je patrné, že asi 60 proc. veškeré zemědělské půdy v byv. ČSR a 70 proc. veškeré zemědělské práce podléhalo organizačně a správně speciálním vlivům osobních podmínek výrobních malého podniku a že jen 40 proc. půdy a 30 proc. zemědělské práce se spravovalo více nebo méně cíli a zásadami organizace a správy kapitalisticky uvažujícího podniku velkého.

5. Dnes dokončuje se snaha Husova o lepší sociální řád. Díky vítězné ruské revoluci a příznivé světové situaci bylo překročeno u nás i jinde k radikálnímu prohloubení a rozšíření pozemkové držby řešení revolučním. Nejlépe bylo charakterisováno řešení tohoto problému autoritativním prohlášením (3/VII-1945) ministra Duriše. Naše nová pozemková reforma je záležitostí státní, politickou a teprve potom lze na ni pohlížeti s hlediska hospodářského.

Úspěch reorganizace našeho zemědělství závisí na tom, zda dovedeme tendence doby a potřeby zemědělství uvést v harmonický soulad a uskutečnit je podle hospodářské potřeby celku a podle politických možností působících na náš hospodářský vývoj jak silami vyrůstajícími uvnitř vlastního státu, tak i silami nalézajícími se mimo náš stát a nás ve vývoji ovlivňujícími.

Nebudeme zde blíže rozebírat nesporně kladné stránky naší druhé pozemkové reformy — toto zhodnocení ponecháme objektivnímu zhodnocení budoucnosti. Zato poukážeme na některé chyby. Umyslně se nedotýkáme nedostatku pracovních sil v zemědělství, neboť odsun Němců byl záležitostí nás všech a proto také pokles zemědělské produkce postihne nás všechny.

Dopustili jsme se zásadní chyby tím, že jsme kromě samozřejmého osídlování pohraničí přistoupili zároveň i k parcelaci velkostatků — organizačně a ekonomicky vyspělých — ve vnitřních částech republiky. Strojově řádně vybavené velkostatky potřebují menší počet dělnictva. Tak jako v Rusku jsou gigantické sovkhozy půdmi rezervou pro příští generace, kterým budou zdrojem k vytvoření menších kolektivních hospodářství, tak i u nás řada konfiskovaných vyspělých velkostatků měla být ponechána v provozu NPF pro další příděl v příštích letech našim příštím zemědělcům do individuálního vlastnictví.

Druhá základní chyba byla způsobena neodstraněním disparity. Všem je známo, že v řízeném hospodářství musí být korelace mezi normou mzdovou a normou cen. Tam, kde nebude korelace, musí dříve nebo později dojít k nežádoucímu pro stát zextenzivní výroby. Slibů dostalo naše zemědělství již dost a kromě toho nádavkem také trojí výkupní ceny. Ačkoliv bylo proti tomuto politickému řešení tolik námitek, přec jen na další výkupní období zvítězil trojí československý loket. Nestranný odborník musí konstatovat, že střední a velké statky jsou dnes hluboce pasivní, i když jsou technicky i administrativně nejlépe vedeny. Není žádným tajemstvím, že pasivita se pohybuje asi v mezích 2000—4000 Kčs na 1 ha, čili běžný provoz podniků se udržuje jen z majetkové podstaty. Jak ještě dlouho? V zádostech o povolení peněžních úvěrů jako první důvod jest uváděn propočít, kolik podnik ztrácí za režimu trojího loktu. Proto jest na našem venkově neklid a nespokojenost. Tento neklid jest zesilován kromě cenové disparity ještě chybami, které vznikly při provádění druhé pozemkové reformy, ačkoliv nutno objektivně přiznati, že při uskutečňování těchto úkolů není možno obejít se bez určitých těžkostí, ztrát neb zneužití výhod živly nekalými.

Nebudeme chodití kolem horké kaše a řekneme si přímo, čeho se náš rolník obával. Je totiž stále toho názoru, že soukromé vlastnictví se vztahuje nejen na výtvořky a výrobky lidských rukou, nýbrž že se vztahuje také i na půdu. Tento názor jest zcela opačný názoru ruského člověka, kde hled po půdě a boj o půdu měl naprosto jiný průběh než u nás, kde máme vyšší všeobecnou kulturní a hospodářskou

úroveň, než byla nízká kulturní a hospodářská úroveň ruského mužíka, která se ještě strašně zesilovala ohromnými sociálními protivami mezi ním a šlechtou a velkostatkaři. Mužík si žadal, aby půda přecházela svobodně od jedněch k druhým v zájmu stejnoměrného rozdělení mezi všechny potřebné, což bylo uskutečňováno periodickým dělením obštiny, rozdělením půdy, buď podle pracovních jednotek, nebo později podle počtu jedlíků (konsumní jednotky). Ještě v roce 1905 patřilo 81 procent selské půdy v držení miru (obštiny) a pouze 19 proc. bylo v držbě individuálních hospodářství. Vlivem stolypinského zákonodárství (1907—1916) stoupl počet samostatných hospodářství na 44 proc. všech mužíckých usedlostí. V Rusku tedy před agrární revolucí byla zemědělcům dávana přednost formě miru. Další etapa ruského zemědělství vznikla za bolševického režimu, kdy došlo na totální zachvácení veškeré půdy a na společné obdělávání půdy patřící kolchozům (kolektivní hospodářství), sovkhozům (státní velkostatky) atd. Je jisté, že z čistě technického hlediska může být do jisté míry ohospodarování velkých velkostatků využito nejlépe strojově, může být nejlépe využito všech vymožeností vědy a techniky i vše organizačně zvládnuto. Přihlédneme-li však k lidské individualitě a potřebám rodiny (základu státu), potom se nám objeví v popředí požadavek udržení samostatných soukromých podniků zemědělských. Přihlédneme-li k historickému vývoji našeho zemědělství a našeho člověka půdy, vidíme, že náš lid vždy splnil požadavky kladené na něho dobou, přizpůsoboval se technickému pokroku, byl pracovitý, byl po většině sociálně citlivý ke svým zaměstnancům. Býval často špatně odměňován ze svou práci, a proto i platy jeho zaměstnanců byly nízké, nižší nežli u dělnictva průmyslového.

Avšak dnešní sociální pojetí státu a lidské společnosti vůbec doznalo podstatných změn proti dobám minulým, a proto i zemědělský podnikatel musí počítati s dobou, s pokrokem lidstva. Dnes nemůžeme organizovati své podniky podle hledisek úzce sobeckých, kapitalistických. Důchod rodiny podnikatele, nesmí se dít na úkor jiných vrstev obyvatelstva státu, na újmu dělnictva, na újmu spotřebitelů zemědělských produktů. Jsem pevně přesvědčen, že náš zemědělec rád vyhověl tomuto požadavku nového sociálního řádu lidské společnosti, aby si zajistil nerušenou držbu podniku ve prospěch služby veřejnosti.

Toho důkazem byla skutečnost, že naše vesnice přihlásila se při prvních parlamentních volbách do značné míry v řady komunistů. Řada nových nabyvatelů půdy vstoupila tam s vděčností i vypočítavostí, protože příděl byl v rukách této strany. Řada starých držitelů půdy důvěřovala prohlášení komunistů, že nedojde ke kolektivisaci, nýbrž že se udrží a rozšíří drobné zemědělské vlastnictví k půdě.

6. Dojde-li vbrzku k projednání návrhu zákona o revizi prvé pozemkové reformy, dočkáme se, že přeskupení voličů v příštích parlamentních volbách způsobí určité přesuny v rozvrstvení našich 4 politických stran. Tehdy již každý staro- i novozemědělec — basírující na soukromém vlastnictví půdy — bude se rozhodovati při volbě pro stranu, která ně podle slov, ale ve skutečnosti se postaví za spravedlivý požadavek všech zemědělců, za odstranění největší nespravedlnosti, největšího zla — disparity.

Pak vyrobíme dostatek jak výrobků v produkci rostlinné, tak i v produkci živočišné, jež zajistí výživu obyvatelstva státu v množství odpovídající potenciální schopnosti našich podniků, a to za úplatu rovnající se spravedlivému a tudíž přiměřenému podílu z národního důchodu všech jednotlivých pracujících složek státu v kterékoliv době. Jenom spravedlivá prosperita podniků zaručí nám natrvalo účinnou spolupráci jak podnikatelů, tak i zaměstnanců. Tím nechce být nijak přeceňováno hodnocení práce úhradou ve zlatě méně; poslední tři desetiletí totiž jasně prokazují, že vedle hodnoty zlata ovlivňuje vzestup úrovně lidstva podstatně také hospodářský a technický rozmach.

Nové politické uspořádání státního a národního života na podkladě solidarity všech vrstev a rozumného podčinění zájmů jednotlivce zájmům celku vytvoří zdravější a spravedlivější soužití národa a státu.

Naše starší generace měla štěstí prožít velký vývoj v zemědělství: doba bušení cepů v snopky přešla v řízení ručních mlátiček, které byly vbrzku vystřídány vrčením žentourů. Technický pokrok a zvýšené hektarové výnosy zařadily do provozu parní mlátičky s jejich vířivým huko-

tem, s lisy, stohají a oblaky prachu; jejich větší výkonnost štvál štěkot motorů. Nutná úspora lidské práce způsobila další mechanisaci, jež vyúsťuje v přítomné době v plavný šumot elektrických motorů, dokonale čištění a třídění zrna, odšťavňování prachu, řezání slámy a výfukový transport těchto hmot na příslušné skladovací plochy. Tyto veliké výhody dokonale mechanisace práce nemůže mít každý rolník, ale může je mít každý rolník, je-li členem družstva.

Jest řada na mladé generaci, aby hledala další nové schůdné cesty zemědělského pokroku ku prospěchu státního kolektivu.

Inž. Fr. Charvát,
vrchní zemědělský rada

Všichni zemědělci, ale současně také velmi mnoho příslušníků jiných táborů sledují vývoje a náměty »Diskuse o zemědělství« velmi pozorně ve správném vědomí, že jde o více, než o pouhou diskusi, že jde o životně důležitou otázku, která nabývá na významu úměrně k tomu, jak se právě letošního roku počíná na obzoru objevovat vidina nedostatku, který nám tentokrát však nepomůže překonat ani UNRRA, ani zahraniční dodávky.

V diskusi byly pravděpodobně projednány již všechny otázky, které vyvolávají jednak nespokojenost, jednak touhu po nápravě v řadách zemědělců. Ale vedle toho jsou ještě jiné a to velmi závažné věci, o kterých dnes sice všichni zemědělci vytrvale hloubají, ale s nimiž si nikdo netroufá na veřejnost, ačkoliv není věru příčin, proč bychom si nemohli promluvit od srdce k srdci a z očí do očí. Dopouštíme-li se omylu, jistě budeme na něj upozorněni.

Dva roky uplynuly od osvobození. A po celé tyto dva roky má náš zemědělec pocit, že on, právě on nebyl osvobozen, nýbrž naopak, byla mu na čelo vtisknuta pečeť méněcennosti. Při tom je si vědom toho, že pokračoval jen v tradici dob minulých, kdy právě v chaloupkách českých sedlácků se uchoval český jazyk, ví, že bez českého sedláka, utýraného úřady a vrchnostmi, nebylo by obdivuhodného obrození českého národa a jeho vzkříšení, ví, že v dobách rakouského útisku před první světovou válkou byly děti českých dělníků, zotročených germanisujícími fabrikanty, naháněny do přeleváren, odkud v mnoha a mnoha tragických případech vycházely nejzufivější »sudetoněmecké« stvůry a dokonce i městský živel se tu a tam »přizpůsoboval pánům«. Ale český sedlák stál pevně na své půdě a dovedl se pro svou hroudu bit, a bylo-li třeba, tedy i padnout. Český sedlák neodmítal státoprávní prohlášení českých poslanců na říšské radě, a když české dělnictvo se rozcházelo do druhé a později do třetí internacionály, český sedlák neznal žádných internacionál. Věděl pouze, že hospodáři na hroude, kterou mu odkázali předkové, a jeho ctižádostí bylo, aby tuto hroudu odevzdal potomkům, kteří budou opět těmi tvrdými českými sedláky, jako byl on i jeho otcové.

A pojednou tento český sedlák není snad ani národně spolehlivým živlem, zatím co členům všemožných internacionál byl přiznán monopol na vlastenectví a legitimace k provádění národní očisty! A první, koho tito vyznavači »internacionálního patriotizmu« vyřídili, byl právě — český sedlák! »Vyřídili« jej hravě en bloc, jako celý stav! Český sedlák, který nejedl na Heydrichovu akci, nepracoval pro okupanty, ale za to zásoboval pod rukou česká města a průmyslová střediska a po celou válku účinně sabotoval německou zásobovací službu, jest však pojednou nespolehlivým elementem a nemá práva, aby měl svou vlastní politickou stranu. Obává se snad někdo »velkoagrárníků« a »velkostatkářů«? Vždyť pozemková reforma učiní navždy konec všem velkostatkům.

Do nekonečna se diskutuje o Jednotném svazu zemědělců. Co to má vlastně být? Politická organizace rolníků? V žádném případě. Tedy snad oborová organizace, dokonce snad s nuceným členstvím? Nu — o tu nikdo vážně nestojí, snad mimo funkcionáře a zaměstnance této organizace. Neboť co jest oborová organizace bez parlamentního zastoupení? Co znamenaly obrovské Trade Union's před ustavením Labour Party? Co by znamenala francouzská Confédération Générale du Travail, kdyby francouzští komunisté a socialisté neprováděli v parlamentě a ve vládě její politiku? Co by znamenala ÚRO, kdyby parlamentní zástupci tří socialistických stran a jejich ministři nebyli také jejími zástupci? Ovšem, na kandidátních listinách všech stran octne se

z agitačních příčin tu a tam také jméno některého rolníka. Ale háček je v tom, že sedláci v něm nevidí rolníka, nýbrž především lidovce, národního socialistu, sociálního demokrata, nebo komunistu, který jest vázán směrnicemi své strany a liníí její politiky a teprve v druhé řadě se snad smí se svolením generálního sekretáře strany také nesměle rozpomnouti, že jest příslušníkem svého stavu.

Takové jest dnes skutečné smýšlení sedláků v Čechách a na Moravě. A projevuje se bez zbytečně silných slov tak důrazně, že na příklad pan ministr výživy Majer musil na schůzi rolníků v Olomouci prohlásiti, že jest skutečně nevyhnutelné, aby také českým sedláckům se dostalo plnosti politických práv. Sedláci jsou rozhodnuti, hlásit se o toto své plné politické právo!

Na Přerovsku si již zvolili svůj výbor Jednotného svazu a to z řad skutečných rolníků a resolucí oznámili úřadům a pánům do Prahy, že žádného jiného výboru neuznají, ať již je ustaven jakýkoliv Svaz. Okolní okresy budou následovat tohoto příkladu. Na Českomoravské vysočině ohlásili před časem zahájení protestní stávky. Členové SNB ovšem ihned zjišťovali »buřiče« a organisátory stávkového hnutí. V tom se dopouštěli ovšem omylu, neboť není prostě agitátorů a organisátorů. Jsou jen sedláci, jednotni v přesvědčení, že i jim se musí konečně dostat plných práv. A není v krajním případě právě stávka krajním prostředkem k získání upíraných práv? Není snad v republice uznáno právo na stávku? A nejsou snad stávky na denním pořádku?

Nedávno prohlásil předseda ÚRO posl. Zápotocký doslovně: »Budeme žádat jasnou odpověď od vlády Národní fronty a okamžité zastavení trestního řízení proti účastníkům varnsdorfské stávky. Snad si mnozí myslí, že už je možno se vracet do staré buržoasní demokracie. Ale ta doba, kdy by se šlo nazpátek, už nikdy nepřijde. Nezbude-li však nic jiného a budou-li se opakovat všechny pokusy o obrácení vývoje nazpátek, vstoupíme do jednotné generální stávky!«

Nikdo neupírá dělníkům práva na stávku. Ale může někdo za těchto okolností upíratí sedláckům právo na totéž obranné opatření, na »stávku se založenými rukama«, kterou by si vydobyli nejzákladnějšího práva, zaručeného platnou ústavou republiky, práva — plných politických práv? Nechceme se přece »vracet do staré buržoasní demokracie«, kam bychom se vraceli, kdybychom jednomu právo na stávku — dokonce na generální stávku — přiznávali a druhému týmž dechem odírali!

Kdyby se měla splnit pohrůžka posl. Zápotockého generální stávkou, bylo by nesporně nepříjemné postrádati určitou dobu obuvi, železného nádobí a látek na nové šaty. Ale kdyby podle téže zásady měla města na určitou dobu postrádati mléka, masa a chleba, bylo by to jen velmi nepravděpodobně o mnoho příjemnější. A chtěl by v takovém případě někdo nafknouti snad z buřičství? Jakým právem? Podle jaké spravedlivé zásady? Sedláci jako stav, nebo, chcete-li jako třída byli vyřazeni z národního společenství a mají právo buď spáchatí dobrovolně sebevraždu, nebo domáhati se rovnoprávnosti týmiž zbraněmi, jakými se jí domohlo dělnictvo. Říkalo se tomu třídní boj, heslo, tak drahé každému marxistickému srdci! Nebude-li nakonec jiného východiska, než třídní boj podle marxistických zásad, budou snad sedláky za to odsuzovat — marxisté, kteří právě z třídního boje učinili jednu z hlavních zásad své taktiky a svého zápasu o dosažení základních práv?

Je nutno, aby veřejnost konečně znala myšlenky, které dnes doslovně hýbají moravským i českým venkovem, jenž nedovede pochopit, proč na př. v Polsku, které přece není méně demokratické než Československo, je možno povolovat všem stavům a dokonce i vyslovené opozici politické strany, a proč právě v ČSR není možno priznati stavu, reprezentujícímu téměř polovinu národa a zajišťujícímu svou nepředstavitelně tvrdou a špatně odměňovanou práci výživu tomuto národu, právo, aby se sdružil v politické hnutí podle vlastního rozhodnutí a přání.

Disparita cen, nedostatek pracovních sil, Jednotný svaz atd., — to jsou vesměs vážné věci. Ale celkem malíčkovitě proti bolestem, o nichž mluvíme v těchto řádcích a které si sedláci tak dobře uvědomují ve své zatrpklé resignaci, jež přestává a snad již přestala být resignací!

Alois Zlámal, rolník

Řekněme si pravdu

V článku p. Králíka z 11. čísla Dnešku je nejvýznamnější názor na Tisovu vinu. Tedy především k této věci: pro historii je dnes nepochybné, že Hitler dával přednost utvoření Slovenského státu před prostou okupací Slovenska. To Němcům znemožnilo plnou exploataci země, jestliže chtěli zachovat formální její suverenitu. Co asi přimělo Hitlera k tak ztrátovému politickému činu? Byl tak hloupý, že si věc řádně nedomyslíl nebo snad byl tak útlocitný? Zajisté nikoliv. Za tuto menší ztrátu se mu mělo dostat většího zisku v jiné oblasti: šlo mu o rozbití vědomí sounáležitosti Čechů a Slováků. S touto politikou souhlasili na Slovensku »staromilci« (řečeno eufemisticky), lidé, kterým byl duch republiky cizí, ti, kteří byli ochotni vidět v každém Čechovi ďábelského nevěrce, kteří nechtěli vidět tisíce poctivých českých pracovníků, ale nepřehlédli ani jediného dobrodruha s mravy kolonizátora a neváhali generalisovat při každé chybě, záslušnou práci přehlížejíce. K lidem tohoto druhu patřil i Tiso. Je nám Čechům symbolem snahy o rozbití duchovní i politické jednoty československé v zájmu německého útoku na Východ. To byl také smysl utvoření a existence Slovenského státu. Umělé vyvolávání antagonismu mezi Slováků a Čechy se německé politice — provážené na Slovensku, ale i v Čechách ohořelými zrádci — do značné míry podařilo. Proto je »poměr mezi Čechy a Slováků neutěšený«, jak pravil biskup Vojtaššák, proto tolik primitivních předsudků na obou stranách, nad jejichž množstvím a naivností člověk žasne a mané uvažuje, jame-li politicky dostatečně na výši. To je jedna stránka věci.

Druhá je skutečnost, že vytvoření Slovenského státu umožnilo slovenskému lidu přežít válku s nejmenšími ztrátami a nakonec nástup k povstání, které by nikdy nemohlo vypuknout v takovém rozsahu, kdyby neexistoval polosamostatný stát. Slováci vidí jen tuto druhou stránku věci. My vidíme spíše tu prvou, a obě strany tedy posuzují otázku poněkud příliš egocentricky.

Uznávám úplně, že v situaci, dané Hitlerovým ultimátem »bud' budete samostatní, nebo budete okupováni« by bylo těžko nevolit prvou možnost. Avšak systematické vytváření podmínek pro znemožnění česko-slovenského soužití v jednom státě už dokonce léta před bezprostředním nebezpečím, to byl velký zločin. A to i s hlediska »svatého egoismu« slovenského, neboť není možný skutečně samostatný stát Slováků právě tak jako Čechů a Moravanů. Znamenalo to tedy podkopávání vlastní půdy pod nohama, čin hodný krátkozrakého politikáře ze Zlámané Lhoty a nikoliv politika.

Dnes je nám všem jasno, že ČSR je jediná možnost nejen pro přítomnost, ale i pro budoucnost. A tak tedy s tohoto hlediska se u nás díváme na Tisovu vinu.

Ostabní, co pan Králík tlumočí, je jen výběr hojných předsudků, které svědčí jen o tom, že se Němcům práce dost podařila; tak píše: »Přišel převrat 1945... Zavládla pomsta, hnev, triedenie na spol'ahlivých a neapol'ahlivých. Nikdy v dejinách Slovenska nemali zlí l'udia tol'ké možnosti a takú ochranu ako vtedy... Mravnú oporu nachádzali tito l'udia v Čechách...« atd. Hned jedna křivda! Vždyť tyto věci se dály už v době, kdy Čechy a Morava byly ještě obsazeny Němci! A později? Později jame tyto zjevy potírali a nakonec potřeli právě tak, jako Slováci. Slováci mohou být jisti, že by události byly stejné nebo horší, kdyby neexistovaly vůbec žádné Čechy.

Nebo: »Akákol'vek klebeta o Slovensku, hociaká nesmyselná, vždy najde v Čechách dost ochotných novin na uveřejnění a málo Čechov, ktorí by jej neverili.« Totéž by se dalo říci i naopak, jak je vidět už z předchozího citátu. Stejně tak i další poznámka o tom, že zacházení s Tisou bylo krutější než s K. H. Frankem, aby byl potopen celý slovenský národ(!). Kdo dovede v takové věci hledat úmysl, je buď demagog nebo trpí komplexem méněcennosti. Komplexem méněcennosti Slováci trpět nemusí, neboť jejich vzestup od světové války je hoden úcty. Demagog pan Králík také není, poněvadž se upřímně snaží o nápravu našich vzájemných vztahů. Je však obětí demagogů, věří-li tomu, co napsal. Rozhodně jde o pěkný důkaz toho, jak hluboká je na Slovensku nedůvěra k Čechům, dovedou-li vášniví separatisté, kteří se nedovedou rozhlédnout kolem slovenských hranic a neznají hlas rozumu, zpracovat celé slovenské mínění a přesvědčit i ty Slováků, kteří jsou dobrými občany ČSR.

A tak jsme si na těchto několika příkladech ukázali, jaké asi je stanovisko Slováků a Čechů k různým otázkám.

Pokud jde o poměr mezi Čechy a Slováků, je třeba říci, že je zatížen četnými předsudky na obou stranách. Je však

málo pochybností o nutnosti existence ČSR, dobré vůle je dost, ale stejně dost je i nedůvěry. Je třeba si uvědomit, že se dnes lišíme méně řečí než politickými názory a to musíme do důsledků respektovat, sice bychom opakovali chybu z I. republiky. A perspektivy? Budeme-li jednat spolu jako skutečně rovný s rovným, budeme-li mít ctížádost ukázat světu svou politickou vyspělost tím, že nebudeme svůj stát řídit podle vesnických předsudků, ne podle vášní politikářů, ale podle rozumu, svědomí a srdce politiků, pak čas nám mnoho napraví, zmizí nedůvěra a zvítězí pravda, t. j. předsudky se ukáží být tím, čím jsou, totiž právě jen předsudky.

V. Černý

dopisy

Škodí boj za právo?

Vážený pane redaktore!

Nebyl-li Váš článek „Proč?“ míněn jako konec debaty, dovoluji mi, abych k němu přidal několik poznámek. Vy a Michal Mareš hodnotíte případy, o které běží, se stanoviska mravního, kdežto moje poznámky se jimi budou zabývat se stanoviska trestně právního.

Připomeňme si především, že naše země byly v této válce bojištěm a že konec války s sebou přinesl úplné zhroutilí právního řádu. Současně přinesl národu, jenž po šest let bezmocně zatínal pěsti nad neslychanými ukrutnostmi, den odplaty. Bylo odvážné žádat od něho, aby v této chvíli zachoval klid a rozvahu. Bylo spíše nutno počítat s tím, že reakce na tolik zla bude hrozná a krutá, že zvítězí zásada oko za oko, zub za zub a že budou rozpoutány vášně davu, který má svou vlastní psychologii. Bylo to vyjádřeno slovy, že by nebylo divu, kdyby se pohraničí proměnilo v les šíbenic. Nic takového se nestalo a národ ve svém jádru zachoval kázeň, hodnou obdivu.

Tím více jsou zavrženíhodní ti, kdož nikoliv v davu, ale jednotlivě pošípili tuto velikou dobu kořistnictvím a zvrchlostí. Vímě všichni, že jich bylo hodně, a věděl to také náš zákonodárce. Válka a její následky mohou tyto zjevy sice vysvětlit, ale nikoliv omluvit. Náš zákonodárce byl stejného názoru. Vyhlásil přísné tresty na drancování a dne 4. června 1946 vyhlásil zákon č. 115/46 Sb., na kterém se usneslo prozatímní Národní shromáždění dne 8. V. 1946. Je to onen zákon, podle kterého byli v Plzni osvobození dozorcí, kteří bili vězně. Ponechme stranou otázku, je-li to dobrý zákon. Byl by to úspěch jen akademický, kdybychom prohlásili, že není dobrý, neboť je to zákon, který platí a podle kterého se soudí nebo má soudit. Pokusme se tedy o jeho vyklad.

Zákon zní: Jednání, k němuž došlo v době od 30. IX. 1938 do 28. X. 1945 a jehož účelem bylo přispěti k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků, nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů, není bezprávné ani tehdy, bylo-li by jinak podle platných předpisů trestně.

Všimněme si nejdříve doby, na kterou se zákon vztahuje. 30. IX. 1938, to je Mnichov, a 28. X. 1945 se po prvé sešlo prozatímní Národní shromáždění osvobozené republiky. Trestné činy v této době spáchané jsou prohlášeny za bezprávné a nikoliv bezprávné. Ale ne všechny, jen některé. Není to všeobecný pardon na okupační válku a revoluci. Máme tedy i nyní dvě skupiny činů z té doby: trestné a bezprávné. Do které skupiny má být zjištěn čin zařazen, to je právě otázka vykladu zákona. Ze slov „jehož účelem bylo a které směřovalo“ je patrné, že zákon má na mysli pohnutku činu. Pohnutka rozhoduje o tom, do které skupiny čin patří. Je to něco nového. Pohnutka je v trestním právu zpravidla bez významu. Vražda z lásky by nepřestala být vraždou, stejně jako krádež z dobročinnosti. Jinak zde. Pohnutka, poněvadž je šlechetná, činí čin bezprávným. Ale nikoliv každá šlechetná pohnutka má tuto kouzelnou moc, která zločin proměňuje v čin chvályhodný. Jenom dvě jmenuje zákon a vyznamenává je touto předností. První je boj za osvobození vlasti. Pohnutka nešlechetnější z nešlechetnějších. To jsou případy partyzánů, kteří ničili mosty, zapalovali skladiště a továrny, nebo barikádníků, kteří v boji zabíjeli a ničili dlažbu, budovy a vše, co stálo v cestě a které za to plným právem oslavujeme. Druhou pohnutkou je spravedlivá odplata za činy okupantů a jejich pomahačů. Spravedlivá odplata je ušlechtilá, i když je přísná, stejně jako je ušlechtilý boj za vlast, i když je krutý. Žádná jiná pohnutka, zejména žádná pohnutka nešlechetná není v zákoně uvedena. Zjistnost, zvrchlost, zvrácenost a surovost zákon nevyznamenává, ale trestá.

Když tedy bezpečnostní referent národního výboru podle rozhlasové výzvy uvěznil člověka, o němž se důvodně domníval, že se provinil, když ho uvěznil v dobré víře a s tím úmyslem, aby nemohl uniknout spravedlivému trestu, máme ho za to nyní trestat proto, že neměl předepsané pověření a zmocnění k zatýkání? Nikoliv. Zákon mu dodatečně dává pověření. Když tento referent utvořil před vydáním zákona o lidových

soudech revoluční tribunál, který po nesprávném řízení, bez výslechu svědků a bez účasti obhájce vynesl a vykonal rozsudky a uložil pro výstrahu trest, který právní řád už dávno zavrhl (pranyř), máme ho nyní trestat za to, že nevěděl, že soudnictví je odděleno od správy, že národní výbory nejsou a nebyly pověřeny, aby soudily nebo aby jmenovaly soudce, máme ho za to trestat, když pohnutkou jeho činu bylo spravedlivě potrestat zrádce? Nikoliv. Zákon dodatečně chvaluje tento čin, poněvadž jeho pohnutka byla šlechtná. Takové případy má zákon na mysli a tak má být vykládán.

Pohnutka je pojem psychologický, něco, co se děje v lidském nitru. Jak se dovíme, co se dělo v nitru pana X, když přijde s obhajobou, že jeho pohnutka byla šlechtná, podaří se nám zjistit, jaká skutečně byla? Podaří, neboť pohnutky jsou patrné z činů. Kdo mlátil vězně, ať nemluví o úšlechtilosti, a kdo ukradl v továrně drát, aby si z něho udělal plot, ať nemluví o sabotáži a o boji za vlast.

Zákon tedy promluvil. A promluvil jasně. Bylo a je nyní povinností úřadů, aby jej uvedly ve skutek. Aby prozkoumaly dobu, na kterou se vztahuje a činy v ni spáchané rozdělily na dobré a zlé.

Když tedy Michal Mareš popsal v tisku některé zločiny, které byly v pohraničí a jinde spáchané, zasluhuje za to chválu nebo hany? Skvrny prý mají být odborně čistěny a nikoliv rozmazávány. Čistírny jsou v tomto případě bezpečnostní úřady a soudy. Když tyto úřady samy nebo na upozornění konají svou povinnost, pak stačí je upozornit a není nutné ani vhodně popisovat takové činy v tisku, nehledě ani k tomu, že je to velká odpovědnost pro autora i redaktora, poněvadž zpráva musí být za všech okolností pravdivá a ověřit si pravdivost takových zpráv je pro novináře, který není vybaven takovou mocí a takovými prostředky, jako pátrací orgány, velmi obtížné. Jestliže však úřady ani samy ani na upozornění svou povinnost nekonají, co potom zbývá novináři, který to ví a který své povolání koná poctivě? Je-li pravda, že páni z České Kamenice byli teprve po uveřejnění článku poslání za mříže, pak je každý slušný člověk povinen za ten článek poděkovat.

Národ je souhrn občanů od nejlepších k nejhorším. Ti nejhorší, to jsou odpadky. Objeví se nejzřetelněji v každé těžké době. Byli, jsou a budou vědci. Jsou věční. Nemůžeme je vyhladit. Musíme se však přičinovat, aby jich bylo co nejméně, aby se o nich vědělo a aby byli izolováni, neboť využívají každého nestřeženého okamžiku, aby páchali své nekalé řemeslo. A doba poválečná, to bylo mnoho nestřežených okamžiků a mnoho příležitostí. A ještě neoznala tato doba. Je ještě mnoho plev, prásátců na místech, kde by měl být zrní. Foukání, byť sebe mocnější, nepomáhá. Je třeba vybrat jednu po druhé a odhodit. Je to práce pomalá, plavá a zdlouhavá. Jeden na ni nestačí. Všichni slušní lidé jsou povinni při ní pomáhat. Čím více jich bude, tím dříve bude skončena. A proto více Marešů!

JUDr. Josef Trněčka

Vážená redakce!

V časopise „Hlas osvob. pol. vězňů“ je článek od Lad. Pluhaře, citovaný v „Práci“: „A ještě o gestapismu.“

V něm obviňuje ty, kteří odhalili v nezávislém tisku všechny ty surovosti a násilí, páchané ve jménu revoluce, že se snaží vnést mezi pracující vrstvy národa neklid a rozruch. Protestují! Každý poctivý Čech vidí v těchto odhaleních jedinou možnou cestu k naprávě a k opravdové demokracii a svobodě. Všechny politické strany měly i se všemi kulturními organizacemi možnost se těmito případy zabývat a nečekat, až stateční a poctiví novináři, ani levi, ani pravi, ale se smyslem pro spravedlnost, donutí úřady a konečně i tisk některých politických stran zakročit. Národ nebude rozvrácen odhalením lidí ničemných, ale bude rozdvojen, budou-li všechny ty ukrutnosti a špatnosti zamlčovány.

A na adresu pana Pluhaře: Čte-li v denním tisku zprávu o nějakém zločinu, ani mu nenapadne, aby protestoval, že odhalením zločince bude rozvrácena celá rodina, jinak nevěnná! A národ — to je velká rodina, která musí být zbavena všech škůdců, ať jsou v jakémkoli postavení či úřadě.

V úctě

Silvestr Kotas,
obyčejný člen soc. dem. strany

Východ a Západ o svobodě tisku

Vážený pane redaktore!

V referátu pana dr. L. Buchnička, nazvaném »Východ a Západ« o svobodě tisku se vyskytuje vážný omyl. Pan dr. Buchniček píše, že v resoluci o svobodě tisku projevuje se sovětské stanovisko v pasáži o závislosti novináře na kapitálu a cituje pak příslušný odstavec resoluce.

Dovoluji si podotknouti, že tato část resoluce byla beze změny převzata z resoluce o svobodě tisku, jednomyslně schválené na minulém sjezdu v Kodani. Není také pravda, že v úvodu resoluce si sovětská delegace »vynutila rozšíření odpovědnosti na majitele novin, tiskových agentur a rozhlasových služeb«. I tato část je v resoluci, vypracované resolučním výborem a přijaté jednomyslně již

na konferenci v Kodani v roce 1946. Rovněž není správné tvrzení, že »hrot stanoviska sovětských novinářů byl ulomen doslovem, zdůrazňujícím nedostatek odpovědnosti vůči lidu«. I to je obsaženo v resoluci, jednomyslně přijaté již v Kodani. Stojí za zmínku, že na této resoluci spolupracovali v Kodani jak Američané, tak i Angličané. Tolik k doplnění článku.

Poručím se Vám v dokonalé úctě

Jiří Hronek,

generální sekretář Mezinárodní organizace novinářů

Sdělení

K článku »Hlas barikádníků«, uveřejněném v 9. čísle časopisu »Dnešek« z 29. května 1947, v němž si barikádníci stěžovali na to, že neviděli na slavnostní tribuně při květnových oslavách pana ministra národní obrany nebo pana náčelníka štábu, sdělilo ministerstvo národní obrany redakci »Dneška«, že ministr národní obrany Svoboda byl tenkrát delegován do Olomouce, náčelník hlavního štábu arm. gen. Boček že na oslavách barikádníků byl a že účast generála Kutlvašra na oslavách byla ministerstvem národní obrany nařízena, takže je úplně nesprávné tvrzení, že si jí barikádníci musili vynucovat.

Redakci »Dneška« bylo nyní oznámeno, že toto sdělení, pokud se týká generála Kutlvašra, je mylnou informací.

K případu majora Šoffra

Vážené redakci!

K dopisu p. Frant. Loubala, uveřejněnému v posledním čísle Dnešku k věci mjr. gšt. V. Šoffra, za skupinu tiskových referentů sděluji:

1. Nepsal jsem o sporných záležitostech skupiny tiskových referentů, protože mezi námi sporů není. Kombinace mjr. Šoffra nejsou pro nás předmětem sporu, protože jsme jednomyslně názoru, že jsou falešné a proto i zbytečné. Jsme přesvědčeni, že by byl mjr. Šoffr lépe udělal, kdyby poctivě řekl, jak to bylo ve vězení i před zatčením a nekombinoval nic o akci na záchranu gen. Eliáše a jiných »akcích v nesvobodě«, o nichž do roku 1943 nic nevíme, protože také žádné nebyly.

2. Mlčeli jsme až do doby, kdy se tyto kombinace dostaly přímým přičiněním mjr. Šoffra do denního tisku, brněnské »Národní obrody«, protože jsme nemohli připustit, aby tyto kombinace dostaly pečet pravděpodobnosti našim mlčením, které by bylo možno vykládati jako souhlas. Ze jsme se snažili prospěti mjr. Šoffrovi i všem těm, kdož se zastávali jeho spravedlivých nároků, přesnou a objektivní informaci, která by mjr. Šoffrovi neublížila, je p. Frant. Loubalovi známo.

3. Řekli jsme již, že si přejeme rychlého a spravedlivého vyřízení věci mjr. Šoffra a proto jenom vítáme současně s dopisem p. Frant. Loubala v posledním Dnešku uveřejněný projev br. Kopečka za brněnský kraj SOPV i projev br. Poláka za sdružení Dora-Sangerhausen, jako jsme přivítali i předchozí doklady o tom, že od roku 1943 mjr. gšt. Šoffr změnil i své názory i své chování, které se potom stalo podle svědectví bratří z Dory důstojné věci, pro niž mjr. Šoffr šest let trpěl.

Skupina tiskových referentů se zastane mjr. Šoffra spravedlivým, naprosto objektivním svědectvím, které bude bráti zřetel k našim společným zkušenostem ze šestiletého věznění i nárokům, které z tohoto svého utrpení může mjr. Šoffr požadovati. Nepřipustíme však, aby se z jakýchkoli důvodů znetvořovala pravda o protinacistické práci gen. Eliáše, skupiny tiskových referentů a všech ostatních skupin, s nimiž jsme spolupracovali již v prvních měsících po nacistickém vpádu.

Jsem s pozdravem

Arnošt Bareš

Vážený pane šéfredaktore!

V čísle 10. Vašeho časopisu v článku p. dr. K. Restera je citován o mně nějaký německý dokument zcela nesmyslného obsahu. Chci bych k němu poznamenat, že jsem nikdy neměl loveckého listu, ani žádné lovecké hodnosti, neboť jsem se tomuto sportu nikdy nevěnoval. Děkuji Vám za Vaši pozornost.

Váš

Dominik Čipera

listárna redakce

Prosíme pány odběratele Dneška, kteří dosud nevyrovnali předplatné, aby k úhradě použili složenky, přiložené k tomuto číslu. Děkujeme.

Pro nedostatek papíru byl rozsah periodického tisku opět snižen a týdeníky budou vycházet jednou za čtrnáct dní. Příští týden Dnešek nevyjde a dvojčíslo 14—15 obdržíte až 10. července. Administrace

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Jaroslav Seifert:

PISEŇ NA VRBOVOU PIŠTALKU

Už na nás prší z jehněd pel
a na kře letí jaro horempádem,
zpod křídla kočovný vyletěl
houf kuřat, kvařících hladem.
Bože, ať i to nejmenší z nich
srničko najde na tvé jarní

zemí,
to jenom člověk v dobách zlých
může se žít s sny a nadějími.

Ze sbírky »Jabko s klnac.

NOVÉ KNIHY

Protějšek země fjordů a ság
Václav Fiala: Věčný epos Balkánu

... Totéž platí o nové obsáhlé knize Fialové, tentokrát věnované slovanským zemím a národům balkánským. Naleznete v ní stejnou připravenost a jistotu, svěží, milý vztah k líčenému prostředí, přiblížené ještě vzpomínkami na bytost, která jej provázela a pak tragicky zahynula na samém prahu vysněného štěstí. Začíná líčením Záhrěba, jeho dnešního vzhledu i dějinných katastrof, města, kudy tak často běžela rozmezna čára mezi sváricími se

Pouť tisíce mil začíná jedním krokem.

LAO-TSE

národy, dynastiemi nebo různým duchovným chápaním světa. Nedaleko odtud měli tvrže Římané zde na svém postupu uherskou nížinou narazili na odpor Slovanů, pronikající k moři. Odtud vede zvědavé poutníky cesta k Plitvičským jezerům a ke Splitu, kde se vybaví českému cestovateli vzpomínka na paralelu satiriků Manka Maruliče a Šimona Lomnického. Dále Ragusa — Dubrovnik, v němž latinská kultura se střetla s národním uvědoměním slovanského kmene, město opěvované básníkem svobody Gunduličem. Pak do boky Kotorské a na Černou Horu, vyprávějící, jak se hrdá jugoslávská povaha zocelila odvěkými boji s Turky. Následuje Mostar, prodávající tři historické periody: rakouskou, křesťanskou a mohamedánskou, Sarajevu, jež se stalo bezděčným ohništěm vzniku prvé války světové, pak Bělehrad, místo rozpadajícího se Turecka a vznikající Evropy, odtud do Sofie, symbolu nezlomné síly Bulharů minulosti i dneška.

Návštěva těch míst dává autorovi příležitost k uváženému srovnání staré a nové tváře Balkánu, vrcholící v prognose, že zdraví a silní národové jugoslávští mají slibný vývoj teprve před sebou a dá se od nich očekávat velký přínos do kulturní pokladnice světa. — Víc než třetina knihy Fialovy je věnována Bosporu a Cařihradu. Svědectví kultury metropole orientální provází V. Fiala množstvím zajímavých glos historických, spojených v celkovou retrospektivu na vývoj Cařihradu a dějiny turecké jichž mluvčím je právě toto město. Do líčení vkládá V. Fiala řadu vlastních poznámek, získaných hlubokým studiem. Jsou nampoze objevitelským činem a opravují leccos, dosud běžného i ve světových názorech generací. Staré tvrzení, že Byzanc přejala od Athén a od Říma dekadentní a již jenom doživající kulturu, je dávno vyvrácena. Kdyby nebylo Byzance, nebyl by mohl vzniknout ani humanismus ve své podobě. Byzanc zachovala své-

tu dědictví antické vzdělanosti, a byla onou pokladnicí, která uchovávala kulturní odkaz antiky až do doby humanistické Itálie.

V stručném posudku o knize nabitě vlastními poznatky a zas projev obdivu autora, nedá se vystihnout všechno její bohatství. Jen letmo možno povědět, jak vážně a poctivě a zajímavě se autor snažil podat výsledky svých studií a dojmů. Jediný, alespoň ještě detail pro pochopení jeho průpravu: mluví-li o Koranu, zcela stručně a v hlavních rysech, poznáváte, že Koran přečetl a prostudoval, než se odváží pronést o něm jen několik vět soudů a pronést své kategorické srovnání s biblií a křesťanstvím. Přes toto nahromaděné bohatství nepůsobí kniha dojmem těžkým a dokonce ne suchým. Je dílem milovníka života, tuláka světem, historika, zeměpisce, novináře a na místě nikoli posledním básníka. Obrázky knihy jsou její neodlučitelná část. Mluvené a zobrazené se prolínají v jediný sugestivní celek. Jistě jedna z nejzajímavějších a výpravou nekrásnějších našich knih poslední doby.

Gustav Pallas

Václav Fiala:

HAMDI BEJ A VELKÉ DNY JEHO ŽIVOTA

Na počátku března roku 1887 majitel jednoho statku poblíže městečka Saigy, starověkého Sidonu, přišel při dobývání stavebního kamene na svých pozemcích na zasypanou šachtu, která vedla svisle do hloubky k rozlehlé komoře s větším počtem starých náhrobků. Majitel pozemku učinil o věci ihned hlášení místnímu tureckému náměstku a ten dal střežit všechno okolí nalezené podzemní komory tureckým vojskem. Zároveň byl poslán report generálnímu guvernérovi kraje, jenž bez prodlení vyslal k Saide svého inženýra. Když zběžnou prohlídkou bylo zjištěno, že pod zemí je vyhloubeno celkem sedm komor se 17 starými sarkofagy, byla poslána o nálezu podrobná zpráva Vysoké Portě. Turecká vláda jednala rovněž velmi energicky. Dala bez váhání rozkaz tehdejšímu řediteli archeologických sbírek v Činili-kiosku, aby se vydal loď na cestu do Sidonu a aby všechny sarkofagy dopravil do Cařihradu.

Málo známý Hamdi bej vědějí naráz, že přišla velká hodina jeho života. Či nenalezl při-

blíže ve stejných místech roku 1862 francouzský spisovatel Ernest Renan velký náhrobek ze žuly, na kterém vedle hieroglyfů byl i foinický nápis, že v sarkofagu je pochován král Esmunazar ze Sidonu? A nestal se tento náhrobek chloubou sbírek v pařížském Louvru? Kdyby se tak teď jemu, Hamdimu, podařilo objevit něco stejně významného, nebo kdyby dokonce Renanův objev byl překonán! Dne 30. dubna Hamdi bej a jeho průvodce Baltazzi bej přistáli v Bejrutu. Nezdřelili se ani okamžik a jeli na koních dále. Do Saigy dorazili pozdě v noci skoro polomrtví. Ale Hamdi bej sebral všechny své síly, nasedl znovu na koně a jel k nalezišti do Ajá, kde byl uvítán tureckými vojáky. Ačkoli byla stále ještě noc, dal se ihned pustit po provaze do ulí k šachtě s rozřatou pochodní v ruce. Brzy zpozoroval, že není prvý, jenž vstoupil po stáletích do této rozlehlé hrobky. Několik sarkofagů bylo rozbito sekerymi na mnoho kusů, kosti mrtvých byly rozházeny po zemi a všude se válely úlomky mramoru. Z poškozených sarkofagů byly zjevně před dávnými věky vykradeny všechny skvosty, dané mrtvolám do hrobu. Nahoru Hamdi vyšel pln nadšení. Neklamal se.

Sláva tohoto nálezu předčí slávu nálezů Renanova. Hamdi již věděl, že šťastnou náhodou byla objevena knížecí hrobka sidonských králů.

Hned na druhý den Hamdi učinil rozsáhlá opatření. Vojenský dozor byl zesílen a byli najati dělníci. Do hrobky prozatím nikdo nesměl. Sestoupil tam sám Hamdi a vlastníma rukama sebral všechny i nejjemnější úlomky rozbitého mramoru. Jeho zásluhou bylo potom možno v Cařihradě všechny náhrobky restaurovat, aniž v nich zůstala jediná skulinka. Jedna stěna Alexandrova sarkofagu byla na příklad dodatečně složena bez jakékoli mezery ze 400 stěpin.

Největším problémem bylo vyzdvižení náhrobků ze šachty na zemský povrch. Dělníkům praskala pod tíhou náhrobků nejsilnější námořní lana, braly za své i všechny rumpály, a sarkofagy se přes všechnu námahu ani nepohnuly. Nebylo divu! Známy Alexandrův sarkofag váží totiž maličkost: 25 tun! Jenom jeho víko představuje tíhu 10 tun. Přitom Hamdi bej musil dbát úzkostlivě toho, aby skulpturní ozdoby náhrobků nebyly ani v nejmenším poškozeny. Nutno říci, že starost o sidonské sarkofagy byla svěřena nekonečně vyná-

lezavé hlavě a jedinečně citlivým rukám. Hamdi bej se staral především o to, aby byla postavena řádná silnice do nejbližšího přístavu. Na zvednutí sarkofagů nebylo pomýšlení. Novodobí technické byly nuceni si vypomoci tím, čeho jejich starověcí předchůdci ve Foinicii nepotřebovali; prokopali mírně se svažující tunel do jedné prázdné hrobky, vyložili jej silnými pražci nahore zakulacenými a dopravovali pak po podložených gančích sarkofagy nahoru, a to často v rozzebraném stavu. Naskytly se i jiné problémy. Proslulý sarkofag truchlících žen byl na příklad umístěn v hrobě komoře, kde strop čněl pouze deset centimetrů nad víkem. Jak zvednout tento příklop? Hamdi dal postavit v sousedství sarkofagu jiný sarkofag, složený až do výše víka z pečlivě vysoustruovaných kulatých dřev a vyrovnaný z nich v souběžných vrstvách podél i napříč, a na tento podstavec dal potom víko přesunout. Ubráním příčné a podélné narovnaných kladin byl hořejšek sarkofagu dopraven dolů k zemi až na saně, kterými byl vyvezen tunelem na boží světlo. Lykický sarkofag byl silně potlučen a byly v něm četné trhliny. Dopravu tunelem by byl nesnesl, ale

FRANCOUZSKÉ KNIHY

Romány staré a nové. V nakladatelství du Rocher (Monako) vyšly v novém vydání »Plejady« (Les Pléiades) hr. Gobineaua, jeden z pozoruhodných románů minulého století. — Nakladatelství Poin du Jour přetisklo Sadovu knihu »Les Infortunés de la Vertu« (Nešťastné oběti ctnosti) se zajímavou předmluvou Jeana Paulhana o Sadovi a jeho masochismu. — Nakladatelství Gallimard ohlašuje vydání nového románu Alberta Camuse »La Peste« (Mor).

J. B. Canavaglia, mladý prosaik, vydal u Grasseta román o životě proletářských dětí »Nous, les élus«. Kritika oceňuje jednoduchost a realnost autorova vyprávění. Dává mu přednost i před románem Mouloudjho: »Enrico«, který pojednával o stejném tematů a měl veliký ohlas u čtenářů. Nakladatelství Corréa a Gallimard vydala v poslední době dva romány, které si vzaly za úkol prozkoumat vývoj románské moderní buržoasie.

První napsal Edmond Buchet a dílo »Vies secretes« má obsáhnout šest svazků. Zatím vyšly první dva díly »Raisons de famille« a »Faux départs«. V knize je líčen osud zámožné curyšské rodiny. Philippe Hériat ve svém 450stránkovém románě »Famille Boussardel« líčí osud tří generací francouzských měšťáků v letech 1815 až 1914. Obě knihy jsou napsány kronikářsky pečlivě a

najdou jistě početné čtenáře. Nicméně výklad sociální funkce obou rodin zavdává jistě podnět k různým názorům. Dobře se čte romantický příběh z konce minulého století »Paganon«, který vydala Marguerite Combes v nakladatelství Corréa. Přes slabou dějovou zápletku, připomínající Ohneta, jsou v knize vytečné pasáže, které líčí atmosféru provinčního života z konce století. Max Albert vydal u Gallimarda pozoruhodný román »Le village de branches«. Děj se odehrává ve smíšeném lyceu a psychologicky dosti věrně líčí dožívání mladých lidí. Max Albert upozornil na sebe již výtečnou sbírkou novel »Aditi«.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Bohuslav Pernica: **Moravské příběhy.** Ilustrovala A. Běliková. Nakl. Hejda a Zbroj v Ml. Boleslavi. Stran 106, brož. 48 Kčs, váz. 68 Kčs.

Arne Novák: **Stručné dějiny literatury české** (od nejstarších dob až po naše dny). Vydal R. Promberger v Olomouci. Stran 818, 180 Kčs.

Cesta Karla Dvořáčka. Sporník in memoriam uspořádal Jaroslav Cervinka. Obálka, vazba a úprava Václava Bláhy. Stran 160, brož. 54 Kčs, váz. 79 Kčs.

R. M. Dacik: **O přátelství.** Jako 2. sv. knihovny Studium vydal nakl. Bohuslav Rupp. Praha. Stran 40, brož. 28 Kčs.

Josef Hronek: **Na klíně materském.** Kapitoly o výchově dítěte v raném věku. Nakl. B. Rupp, Praha. Obálka s obrazem Josefa Navrátila. Stran 85, brož. 45 Kčs.

šaty

ODĚVNÍ PRŮMYSL
NÁRODNÍ PODNIK

Modrá záclona. Ze švédského originálu Den blarullgardinen přeložila D. Pallasová. Doslov napsal Gustav Pallas. Nakl. Jiří Chvojka, Havlíčkův Brod. Stran 202, brož. 66 Kčs.

L. M. Pařízek: **Bílé slzy.** Román o české práci v Africe. S obálkou a v graf. úpravě Vojtěcha Kubašty. Vydalo Aventinum. Stran 468, brož. 135 Kčs, váz. 145 Kčs.

zároveň bylo příliš nebezpečné rozdělit jej silou na několik částí. Hamdi bej nastrkal do štěrbin malá dřívčka a pak je pomazal vlhkým blátem. Dřívka nabobtnala a do štěrbin se potom vešly již větší trásky. Hamdi vytřvlele zaléval vznikající mezery vlhkým blátem, zazazoval stále silnější vložky, až náhrobek se pozvolna a nenásilně rozpadl. Hamdiova pracovní horlivost se přenesla na všechny podřízené. Dělníci pracující v hrobkách a v tunelu pochopili, že konají něco mimořádného, a proto ochotně poslouchali všechny rozkazy, i když někdy nad nimi vršeli hlavami. Před každým sestupem do šachty si musili čistě umýt ruce a dole v šachtě si musili nasadit bílé rukavice, aby mramor netrpěl otisky prstů. Nikdo z nich nesměl sám se dotknout žádného sarkofagu. Při každém úkonu Hamdi bej dělníkům přesně označoval místa, kde se mají vzít za dílo.

Hamdiho a svět čekalo však ještě jedno překvapení. Ve výklenku jeiné komory neúnavný badatel objevil těsný průchod, vedoucí někam do neznáma. Otvor byl rozšířen. Hamdi se jím protáhl a zjistil, že v sousedství je nepochybně další hrobka. Po dvou dnech horeč-

ného hledání byla objevena její šachta a po dalších šesti dnech práce mohl Hamdi sestoupit do nového hrobu. Tentokrát byl výsledkem dokonale zklamán. Hrobka byla prázdná. Ale při bedlivém prozkoumání místnosti Hamdi objevil nahoře ve zdech čtyři díry, po dvou proti sobě. Tyto otvory ukázaly Hamdimu naráz další cestu. Je nutno sestoupit pod povrch této komory. Kdysi dávno tu byly zaraženy do zdi dva mocné trámy, aby bylo možno spustit drahocenný náklad dolů. Nastala svízelná, těžká práce. Spodek hrobky byl složen z ohromných kamených desek, tak těžkých, že je bylo nutno rozbit na několik kusů, aby vůbec mohly být zvednuty. Pod prvou kameninou podlahou byla však nalezena druhá. Po stranách bylo šest kamenů v rozměrech 70 k 90 centimetrům a uprostřed byla deska, jejíž rozměry byly 1.75 ke 2 metřům. Když skvěle přiléhající postranní kameny byly odstraněny, ukázalo se, že střední kvádr měří na výšku opět půl druhého metru, čili, že jeho obsah činí skoro 10 kubických metřů. Je známo, že před tímto výkonem starých Foiničanů, kteří bez pomoci páry a elektřiny dovedli takové kámen doopravít do hluboké

šachty a tam jej přesně umístit, nejlepší techničti pracovníci dneška smekají hluboce klobouk. Hamdi se ovšem nezabýval podrobněji oceňováním staré techniky, a šlo mu o to, aby těžký kvádr byl nazdvížen. Po stranách byly v tomto kolosu vyhloubené pruhy pro provazy. Kvádr byl brzy ovinut nejsilnějšími námořními lany a nadzvednut jeřáby do výše 15 centimetrů. Teď to ovšem již Hamdi bej nevydržel, seskočil dolů, poručil dělníkům, aby kamen drželi ve stejné výši a k hrůze všech přítomných prostrčil hlavu úzkým otvorem pod strašlivou kamennou hmotu, a již se ozval z jeho úst nadšený výkřik, že dole je další rakev, velká, černá, pokrytá egyptskými hieroglyfy. Zvednutí těžkého kamene si vyžádalo tři dny práce. Dole v sarkofagu, majícím podobu lidské postavy, byla nalezena dobře dochovaná mužská mrtvola. Na hlavě měla zlatý diadém a kolem sebe neuknutý pohřební mobiliář, neboť do této hrobky se nikdy nedostali lupiči. Ode dne pohřbu sem jako první po dlouhých věcích vstoupil Hamdi.

Lze si představit triumf tohoto učelivého žáka francouzské archeologické školy, když na této poslední nalezené rak-

vi byl rozluštěn dlouhý foinický zápis:

»Já, Tabnit, kněz Astartin a král Sidonských, syn Ešmunazara, kněze Astartina a krále Sidonských, ležím zde v této schráně. A zapřisahám každého člověka, který objeví tuto schránu, Neotvřej mou hrobní komoru a neruš mého klidu; neboť nemám při sobě ani zlato, ani peníze, ani skvosty. Jen moje tělo leží v této schráně. Jestliže však přece otevřeš mou hrobní komoru a porušíš můj klid, nebudeš mítí potomstva mezi žijícími na tomto světě a nedojdeš klidu v zemi mrtvých.«

Renan nalezl otce. Hamdi nyní objevil syna. Jejich jména budou v dějinách starověku spojena.

Konec prací bylo již snazší. U pobřeží bylo zbudováno provisorní přístaviště a zároveň byla postavena náplavka, po které sarkofagy byly dopraveny naporušené k prvému cíli své cesty. Dne 26. června, tedy za necelé dva měsíce po příchodu Hamdiho, vyplula od foinických břehů turecká válečná loď a odvážela do Cařihradu největší umělecký poklad, jaký byl v novověku nalezen.

Z knihy »Věčný epos Balkánů«